

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תובב"א

במסיבה להחזקת מוסדות ישב לב בארה"ק

א' בהעלותך תש"ב

אל מול פני המנורה העולה נרתיה

• חומר האיסור בלימוד שפת המינים 'עברית' •

• ענין חסרון כים שבפרשת שילוח טמאים • ביאור המדרש: למה נקרא שמו אָחָז, 'שאחז' בתי כנסיות ובתי מדרשות, שרצה לבטלם על ידי נתינת כסף • 'בית המדרש' כהוגן, הוא רק כשמשגיחים על חינוך תשב"ר • סידור רבי קאפיל: חומר עון חנופה. וכדי להנצל מזה ירחיק מליטול כבוד וממון מאחרים • בממון רשעים יש בו אָרֶם והיזק תיכף, וביותר לאחר זמן • ייטב לב: על ידי הרחקה מבעלי עבירות, יכולים לקיים כהוגן גם כל שאר המצוות • במדרש: בזמן הזה אוצרות של ממון הוא אצל רשעים, והצדיקים עניים • קידוש 'השם': לקדש שם 'שמים', ולא כהאומרים נַעֲשֶׂה 'לנו' שם • החיוב להתאמץ לתמוך ביד מוסדות היראים בארה"ק • התומכים יתברכו בעשירות עד סוף כל הדורות •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"ה לפ"ק

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדש

כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע © Copyright

צו מנדב זיין רופט: 1-718-388-5519 | אויטאמאטיש דורך קרעדיט קארד: 845-366-2793 #1700

31 מינוט) קלאר ★ ★ ★ ★

לשון קדשו - קונטרס שלג

לשון קדשו:

ברוקלין: 718-298-4641
ארץ ישראל: 072-2223419
79 → 2 → 4 → 3 → 20

ארץ ישראל: 072-3275205
ענגלאנד: 0330-350-3110
פעקס: 718-650-2970

929-522-1515

דרוק 1 דערנאך 333 פאר די רעקארדינג פון די וואך. פאר הערות דרוק 3

• ברכת מזל טוב •

הר"ר דוד גרינפעלד הי"ו (בר מיכל)

לנישואי בתו - עב"ג החתן אהרן נ"י

בן הרב שמשון אליעזר מארמארשטיין שליט"א

הר"ר שמואל ארי' מילכלער הי"ו

לנישואי בנו החתן הערשל נ"י - עב"ג בת

הר"ר יואל בראווער הי"ו (בר מרדכי שמשון)

הר"ר משה יצחק רייזמאן הי"ו

לאירוסיו בתו - עב"ג החתן אליעזר אלטר נ"י

בן הר"ר יואל שטערן הי"ו (בר משה ברוך)

הר"ר ישעי' קרויס הי"ו (בר שמואל)

לאירוסיו בתו - עב"ג החתן פנחס נ"י

בן הר"ר זאב שטערן הי"ו

• יהם יעלו לזכרון •

הרה"ג נדע בשערים, תלמיד חכם מופלג וירא שמים, מרביץ תורה, זכה לחביבות יתירה אצל רביה"ק ז"ע

הרה"ג ר' אלישע זצ"ל ראזענפעלד

ר"מ בעיר יאסי, וקעשענעב, ורב ביהמ"ד חברה ש"ס בגראטווארדיין מח"ס מוכבי אור, כנפי אלישע ועוד

בן רבי אלטר יחיאל יהודא ז"ל - נפטר כ' סיון תשמ"ב

לזכר עולם יהיה צדיק, האי גברא רבא, הנאון הגדול, צדיקא ופרישא, אשר האיר לארץ ולדרים

הרה"ק רבי משה זצוק"ל פארהאנד

אב"ד ור"מ ק"ק מאקאווא - ובעמח"ס אהל משה

בן הר"ר יוסף צבי זצ"ל - נפטר י"ז סיון תש"ד

הרה"ח כהן שדעתו יפה, היה אדוק ומקושר ברביה"ק ז"ע ובדברי תורתו

רבי מנשה הכהן ז"ל בירנבוים

בן הר"ר ישעי' יעקב ז"ל

נפטר כ' סיון תשע"ב

הרה"ח הישיש, מדרקק במצות, התפלל במתנות, והדיר לענות איש"ר בכונה, תלמיד מובהק של הרה"ק מנייטרא הי"ד וקיבל ממנו תורה ח' שנים, דבוק ברביה"ק ז"ע

רבי יעקב הכהן ז"ל רובין

בן הרה"ח ר' יצחק ז"ל הי"ד - מעיר סאמאקאר

נפטר י"ז סיון תשע"ג

האשה החשובה צנועה וכשרה, שפכה שיחה לקונה, מוכת לב, נזורה בכבוד הבריות, וחזקה נשברי לב

מרת סערל ע"ה לעפקאוויטש

בת הרה"ח ר' נח ז"ל

אשת יכלח"ט הרה"ח ר' וואלף שליט"א

נפטרה כ' סיון תשפ"ד

האשה הישישה החשובה, צנועה וחסידה, קשורה לדרכי אבותיה, בנעוריה עסקה בהצלת נפשות בגשמיות וברוחניות

מרת יבט ע"ה גאלדשטיין

בת הרה"ח ר' נפתלי הירצקא ז"ל

אשת יכלח"ט הרה"ח ר' חיים פסח שליט"א

נפטרה י"ז סיון תשפ"ד

לע"ג הוריו של הרה"ח ר' משה יצחק לעוונינגער ז"ל

הרה"צ ר' יודא ארי' בן הה"צ ר' משה יצחק ז"ל אב"ד פאנצעלשעס הרבנות קיילא ננענדיל בת הרב אשר אליקים אב"ד מ. קערעסמשעס

ובניהם, אשר אנשיל אליקים, יעקב קאפיל, עקיבא בונם,

זיסל, חיה ליבא, רויזא יוטא מינדל, מנחם הלל

זקנתם בילא בת הרה"ח ר' יעקב קאפיל אב"ד ראדאוויץ

נזרנו על קידוש השם ביום ח"י סיון תש"ד הי"ד

הרב החסיד רבי חנני יו"ט ליפא

אברהם יצחק

ז"ל פראנצאז

ב"ר משה הכהן ז"ל

נפטר כ' חשר תשפ"ה

הרב החסיד רבי

חנני יו"ט ליפא

ז"ל מאנן

ב"ר מנחם צבי הלוי ז"ל

נפטר כ' סיון תשע"ג

הרה"ח רבי משה אפרים ב"ר ארי' ז"ל הערשקאוויטש - וזנחנו מרת שפרה יענמא ע"ה ב"ר משה יודא ז"ל

א

קישויות ודקדוקים בפרשת בהעלותך

קושיא א

[וידבר ה' אל משה לאמר, דבר אל אהרן ואמר אליו בהעלתך את הנרת וגו'].
א) (ולכאורה יש להבין מהו^א) .. לשון בהעלתך.

ב

רש"י זאגט^ב [דפירושו הוא] בְּהַדְלָקְתָּךְ, [ועל שם שהלהב עולה] איבערדעם שטייט בְּהַעֲלֹתָךְ.

ג

הקדמה לקושיא ב-ה

זאגט דער פסוק [ווייטער], אַל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה, קעגן פנים פון דער מנורה, יאירו שְׁבַעַת הַנֵּרוֹת, זאלן לייכטן אלע זיבן לעכט.
שטייט טאקע אויף דעם דערנאך, וַיַּעַשׂ בֵּן אֶהֱרֹן, אהרן הכהן האָט אַזוי געטון, אַל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה הָעֹלָה נִרְתִּיהָ, ער האָט אַרויפגעברענגט די לעכט אַל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה, פֶּאֶשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה, אַזוי ווי דער בורא כל עולמים האָט געהייסן פֶּאֶר מֹשֶׁה רַבִּינוּ.

ד

קושיא ב

לפי פירוש רש"י דהכוונה שכל הששה נרות יהיו פונים למול נר האמצעי,
אם כן יוקשה דהיה לומר יאירו 'ששת' הנרות, ולמה נאמר 'שבעת' הנרות

לכאורה איז דאָך שווער.

ב) קודם שטייט, רש"י ברענגט^ג, דער פֿשוט'ער פֿשט איז [באומרו אַל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יאירו, דהיינו] קעגן נר האַמְצָעִי, [ווייל] ס'ווערט אָנגערופן מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה, די מיטעלסטע, [און] אַלע נֵרוֹת זענען אַקעגן [נר האַמְצָעִי]. אַזוי ברענגט דאָך רש"י, אַלע 'זעקס', די דריי מַעֲרָבִיִּים און די [דריי] מִזְרָחִיִּים פון ביידע זייטן, ביידע זאלן זיין פֿוֹנָה צום נר האַמְצָעִי.

ג) [אם כן] לכאורה גייט עס ארויף אויף די זעקס, העט ער דאָך געדאַרפט צו זאָגן יאִירו 'ששת' הנרות, נישט 'שבעת'. וואָרן ס'גייט דאָך נאָר אויף די אַלע דריי [שבמזרח, ושבמערב] .. אַזוי זעט אויס [דער פֿשט], אַזוי שטייט דאָך [ברש"י], אַז אַלעס גייט דאָך אויף דעם אַרויף, אַז אַלעס איז קעגן 'דעם' [נגד נר האמצעי].

ד) [והלא] ס'מוז דעך דאָך זיין [שיתפרש באיזה אופן] וואָס דער פסוק האָט עפעס געזאָגט דאָ 'שבעת' הנרות.

^א כאן מתחיל הריקאָרדינג, וחסר קצת בתחילתו.

^ב ברש"י (ח, ב): בְּהַעֲלֹתָךְ. על שם שהלהב עולה, כתוב בהדלקתן לשון עֲלִיָּה, שצריך להדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה. ועוד דרשו רבותינו, מכאן שְׁמַעְלָה היתה לפני המנורה, שעליה הכהן עומד ומטיב.

^ג ולדרכינו להלן בביאור הפסוק אַל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה הָעֹלָה נִרְתִּיהָ, דהכוונה שהעלה הענין כלפי מעלה. יתפרש גם לשון בְּהַעֲלֹתָךְ על דרך זה.

^ד ברש"י (שם): אַל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה. אל מול נר האמצעי, שאינו בקנים, אלא בגוף של מנורה.
יאירו שְׁבַעַת הַנֵּרוֹת. 'ששה' שעל ששת הקנים, שלשה המזרחיים פונים למול האמצעי, הפתילות שבהן. וכן שלשה המערביים, ראשי הפתילות למול האמצעי. ולמה, כדי שלא יאמרו לאורה הוא צריך.

ה

קושיא ג

גם צריך ביאור לפירוש זה, למה נקרא נר האמצעי בלשון 'פְּנֵי הַמִּנּוֹחָה, וכפירש"י גופה של מנורה. דהלא לכאורה גם שאר הקנים הם מגופה של מנורה, וכולם מעכבין

(ג) און דערנאך, וואָס איז דער מול פֿני הַמִּנּוֹחָה, פֿאַרוואָס הייסט דעס [הנר האמצעי, בלשון] 'פְּנֵי הַמִּנּוֹחָה.

ו

זיי זאָגן טאַקע^ה [פֿשט דערויף], ווייל די אַנדערע נְרוֹת זענען אין די קָנים [היוצאים מצדיה], און דעס [נר האמצעי] איז אין גוף הַמִּנּוֹחָה.

נאָר [לכאורה] די קָנים זענען דאָך אויך פון דעם גופו של מִנּוֹחָה, וואָרן אַ מִנּוֹחָה אָן קָנים איז דאָך נישט קיין מִנּוֹחָה, איז דאָך עס פֿסול. [ואם כן לפי פירש"י אחתי קשה] פֿאַרוואָס זענען די קָנים נישט אַזוי פון גופו של מִנּוֹחָה, אַזוי ווי דער נר הָאֲמִצָּעִי.

ז

קושיא ד-ה

לכאורה היה סגי באומרו ויעש בן אהרן, ותו לא, כי מוכן דקאי אדלעיל.

ולמה הוצרך עוד לומר גם אַל מול פְּנֵי הַמִּנּוֹחָה הָעֵלָה נִרְתִּיָּה וגו'.

ויעש בן אהרן וְאֵל מול פְּנֵי הַמִּנּוֹחָה הָעֵלָה נִרְתִּיָּה וגו'.

(ד) [לכאורה] אַז ער זאָגט שוין איין מָאָל ויעש בן אהרן, וואָס דאַרף ער אַרויסזאָגן אַל מול פְּנֵי הַמִּנּוֹחָה [הָעֵלָה נִרְתִּיָּה. והלא] ס'גייט דאָך אויף דעם אַרויף^ה.

(ה) און נאָכאַמאָל [שטייט] פֿאַשר צוה ה' אַת מִשֶּׁה. נו אַוּדאי אַזוי ווי הַשֵּׁם יתְבַּרְךָ הָאֵט געהייסן.

ח

קושיא ו

גם למה שינה את הלשון, דלעיל בהציווי נאמר אַל מול פְּנֵי הַמִּנּוֹחָה 'יאירו' שבעת הנרות,

לשון אור. וכאן אצל המעשה נאמר אַל מול פְּנֵי הַמִּנּוֹחָה 'העלה' נִרְתִּיָּה, לשון העלאה

(ו) און דערנאָך ניש לדקדק בשינוי הלשון, דאָ [אצל הציווי] שטייט [אַל מול פְּנֵי הַמִּנּוֹחָה] 'יאירו' [לשון אור]. און ער לאַזט אויס [בקיום הציווי, אַל מול פְּנֵי הַמִּנּוֹחָה] 'העלה', [לשון העלאה].

[ולכאורה] ער העט גיווען געדאַרפט צו זאָגן [גם בהציווי] אַל מול פְּנֵי הַמִּנּוֹחָה 'תעלה'. אָדער ער העט געדאַרפט אויך [בקיום הציווי] צו זאָגן ויעש בן אהרן אַל מול פְּנֵי הַמִּנּוֹחָה 'האירו' נִרְתִּיָּה.

ער הייבט אָן יאִירו, און ער לאַזט אויס הָעֵלָה.

ט

קושיא ז

במדרש ילקוט: אַל 'מול פְּנֵי הַמִּנּוֹחָה יאירו, עשה לה מול ופנים. וצריך ביאור הכוונה בזה

דער מדרש זאָגט, אַל מול פְּנֵי הַמִּנּוֹחָה [יאירו שבעת הנרות], - אין ילקוט^ה, ס'איז דאָך אַ פֿלאַ, - עֲשֵׂה לָהּ מול ופנים, דו זאָלסט מאַכן דעם מול און דעם פֿנים.

^ה דאומרו ויעש בן אהרן, קאי אדלעיל שאמר בסמוך אַל מול פְּנֵי הַמִּנּוֹחָה יאירו שבעת הנרות.

^י בילקוט שמעוני (רמז תשיט): אַל 'מול פְּנֵי הַמִּנּוֹחָה [יאירו], עֲשֵׂה לָהּ מול ופנים. [ומקורו בספרי (פסקא א), ושם איתא הלשון מול 'פנים', אבל לגירסת הילקוט שמעוני הוא 'מול ופנים'].

ז) ס'האָט קיין פֿירוש נישט, ער האָט דאָך נאָר געצינדן די מַנוּרָה [שהוא רק ענין אחד]. און וועלכעס איז [מול, ומהו פנים, דמשמע שיש כאן שני ענינים], דו זאָלסט מאַכן דעם מול מיטן פֿנים, זאָלסט 'ביידע' מאַכן.

וואס הכוונה על נר האמצעי הנקרא 'פני' המנורה כפירש"י, ועל שאר הנרות שהם מאירים 'מול' פני המנורה, אחתי יקשה דפשיטא היא, נו אודאי, מ'דארף דאָך אָנצינדן אַלע זיבן לעכט.

קושיא ח - מתוך הדרוש

ח) [וברש"י כתב, ויעש בן אהרן, להניד שבחו של אהרן שלא שינה.

ולכאורה קשה מהו השבח והרבותא בזה, וכי סלקא דעתך שאהרן הכהן ישנה חס ושלום ממצות ה' עליה].
(הקושיא בדברי רבינו, באות סח)

יא

קושיות ודקדוקים בפרשת נשא

מ'האָט געליינט דעם שַׁבֵּת [פרשת נשא (ה, ב-ד), בפרשת שילוח טמאים]:

צו אַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיִּשְׁלְחוּ מִן הַמַּחֲנֶה כָּל צִרוּעַ וְכָל זָב, וְכָל טָמֵא לְנֶפֶשׁ.

[ומסיים שם] וַיַּעֲשׂוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיִּשְׁלְחוּ [אוֹתָם] אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה, [כַּאֲשֶׁר דָּבַר ה' אֶל מֹשֶׁה] בֶּן עֲשׂוֹ [בְּנֵי יִשְׂרָאֵל].

יב

קושיא ט

דקדקו המפרשים, דלכאורה מיותר אומרו בסוף הענין בן עשו בני ישראל, שהרי כבר נאמר וַיַּעֲשׂוּ בן בני ישראל וגו'

ט) פלאגן זיך אַלע, וואָס איז דער [יתור אומרו] בן עשו. [דהרי כבר נאמר וַיַּעֲשׂוּ בן בני ישראל וגו'].

איך האָב שוין געשמועסט פון דעם¹, וואָס ס'איז דאָ [בדברי המפרשים] צווישן די פֿשֻטִים דערויף.

יג

קושיא י-יא

ובמדרש דרשו כאן בפרשת שילוח טמאים, צו אַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֵין 'צו' אלא לשון זירוז, מִיד וּלְדוּרוֹת. אמר רבי שמעון, ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש חסרון בים

דער מדרש זאָגט² [על לשון הנאמר כאן 'צו' אַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל], אֵין 'צו' אלא לשון זירוז, מִיד וּלְדוּרוֹת. - די זעלבע שטייט אין פרשת צו אויך³. - אמר רבי שמעון, ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש חסרון בים.

¹ לכאורה הכוונה בליל שב"ק נשא ונלא ידוע לנו אם נרשם.

² בספרי פרשת נשא (פסוק א): וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר צו אַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלְחוּ מִן הַמַּחֲנֶה וכו'. צו, הציווי מיד בשעת מעשה, ולדורות. אתה אומר הציווי מיד בשעת מעשה ולדורות, או אינו אלא לאחר זמן, תלמוד לומר צו אַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלְחוּ, מִזְכֵּר עַד נִקְבָּה תִּשְׁלְחוּ, וַיַּעֲשׂוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלְחוּ אוֹתָם אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה, הא למדנו שהציווי מיד בשעת מעשה. ולדורות מניין, תלמוד לומר (אמור כד, ב-ג) צו אַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ שָׁמֶן זֵית זָךְ מַחוּץ לְפֶרֶכֶת הָעֵדֻת. הא למדנו שהציווי מיד בשעת מעשה ולדורות, מציווי הזה, מנין לכל הצוואות שבתורה, היה רבי ישמעאל אומר, הואיל ונאמרו צוואות בתורה סתם, ופֶרַט באחת מהם שאינה אלא מיד בשעת מעשה ולדורות. ○ רבי יהודה בן בתירה אומר, אין הציווי בכל מקום אלא זירוז, שנאמר (ותאתנן ג, כח) וְצו אַת יְהוֹשֻׁעַ וְחִזְקִיָּהוּ וְאַמְצֵהוּ. לפי דרכינו למדנו שאין מחזקים אלא המוחזקים, ואין מזרזים אלא למזרזים. ○

יד

ויש להבין מה חסרון כים איכא בקיום מצות שילוח טמאים.
וגם מהו הכוונה כמה שדרשו מיד 'ולדורות'

י) לכאורה, מילא [התייגה בפרשת צו] ביי עולה, זאגט מען דאך' [שוין פֿשטים, פֿארוואָס] ס'הייסט חסרון כים, ווייל מ'איז מקריב [כולה במזבח], ס'איז כולה כליל. מ'זוכט תירוצים [דערויף].

אָבער [דאָ ביי] וישלחו מן המחנה, [עדיין צ"ב מה חסרון כים איכא הכא].

טו

- (יא) קודם [איז שווער] וואָס איז דער מיד 'ולדורות'. [דהלא לכאורה בזמן הזה לא שייך כל כך ענין הפרשה למעשה]^א.

טז

י) [אבל עכ"פ ענין חסרון כים קשה, דהרי לקיים] וישלחו מן המחנה, [אז] מ'דארף יענעם אוועקשיקן, דאָס קאָסט דאָך נישט קיין געלט, יענעם [צו] משלח זיין.

יז

ב' תירוצים מהמפרשים - על קושיא י

איך האָב געזען דאָ אין די מפרשים אין די ווילנער מדרשים^ב, וויל איינער זאָגן^ג [שהחסרון כים שבכאן הוא, חדא] ווייל כלים ווערן נטמא, אז זיי רירן אָן^ד.
און [ווער, ווייל] די משתלחים אליין קענען גארנישט טון [לעסוק במשא ומתן, כשהם נשלחים מחוץ למחנה].

יח

מה שעדיין קשה לב' תירוצי המפרשים

אָבער ביידע איז שווער:

קודם וואו קומט אָהער [ענין טומאת כלים], דאָ איז דאָך גארנישט געמאָלדן טומאת

רבי שמעון בן יוחאי אומר, אין ציווי בכל מקום אלא חסרון כים, שנאמר צו את בני ישראל ויקחו אליה שמן זית זך, צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה, צו את בני ישראל ונתנו ללויים מנחת (מסעי לה, ב), צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי (פנחס כח, ב). הא אין ציווי בכל מקום אלא חסרון כים, חוץ מאחת, ואיזה זה, צו את בני ישראל ואמרת אליהם כי אתם באים אל הארץ כנען (מסעי לד, ב), מזרזם לענין חילוק הארץ. ורבי אומר, אין ציווי בכל מקום אלא אזהרה, שנאמר (בראשית ב, טז) ויצו ה' אלקים על האדם [וגר] ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו.

ובבמדבר רבה (נשא ז, א): צו את בני ישראל. כל מקום שנאמר צווי, הצווי מיד בשעת המעשה, ונוהג לדורות. ורבי יהודה בן בתירה אומר, אין צווי בכל מקום אלא זירזו, שנאמר (ואתחנן ג, כח) וצו את יהושע ויחזקוהו, לפי דרכנו למדנו שאין מחזיקין אלא המוחזקין, ואין מזרזין אלא המזורזין. ורבי שמעון בן יוחאי אומר, אין צווי בכל מקום אלא חסרון כים, שנאמר (אמור כד, ב) צו את בני ישראל ויקחו אליה שמן זית זך.

בתורת כהנים ריש פרשת צו (פ"א, א): [צו את אהרן ואת בניו]. אין צוֹאָה אלא זירזו, מיד ולדורות. אמר רבי שמעון, ביותר כל מקום שיש חסרון כים.

ולשון רבינו כאן בכל זה, הוא בדיק כלשון רש"י שם בריש פרשת צו: צו את אהרן. אין צו אלא לשון זירזו, מיד ולדורות. אמר רבי שמעון, ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש בו חסרון כים.

עיינ במפרשי רש"י שם בריש פרשת צו, מה שהאריכו בזה.

^א עיינ עוד בזה להלן באות נו, ובהערה מד.

^ב היינו במדרש רבה דפוס ווילנא.

^ג הוא בפירוש מהרז"ו (על במדבר רבה שם) וז"ל: שנאמר צו את בני ישראל וישלחו. ויש כאן חסרון כים באוכלים ומשקים וכלי חרס, שאין להם טהרה. ואדם המשתלח מפסיד, והוצאותיו מרובים.

^ד ובכלי חרס, אין להם טהרה במקוה.

כִּלִּים, דָּא שְׂטִיט דָּאךְ נֶאָר שְׁלִיחַ פֿון די מַחְנֶה, 'די' מצות עשה^{טו}. [וויני] טומאת כִּלִּים איז דָּאךְ גָּאָר אין אַן אַנדערע סְדֶרָה גָאָר, אין [פרשת] שְׁמִינִי [יא, לב-לה] [ווער]^{טז}.
[ווער] און ס'איז נישטאָ [מפאת השילוח] דער חֶסֶד פֿיס [שהזכיר. דארבע על ידי השילוח לא יטמאו יותר כלים, וא"כ אדרבה מטעם שלא יטמאו הכלים והאוכלין, ראוי שיזדורו הציבור מעצמם לשלחם, ואין צריך לזה זירוז ביותר. (מחידושי תורה למסיבות)].

יט

און ווידעראום, [וועגן] די 'מִשְׁתַּלְחִים', דָּאס איז אויך אין אַן אַנדערע סדרה, [וכגון] אין פרשת מצורע שטייט די דינים פונעם 'מִשְׁתַּלְחִים' [אצל צֶרַע ואצל זָב], ווען ער ברויך הֶסְגֵר, און ווען ער ברויך גיין [מחוץ למחנה].
[אבל בכאן] דָּאס איז אַ מצות עשה 'על הציבור'^{יז}, דָּא איז דָּאךְ נישט געמאָלדן אין פסוק [להדיא, וועגן דער חיוב] פֿון די מִשְׁתַּלְחִים, נֶאָר [דער חיוב המוטל] על הציבור [לשלח הטמאים מן המחנה].

און ביים ציבור [המִשְׁתַּלְחִים] איז דָּאךְ נישט אַ חֶסֶד פֿיס.
אַז ס'איז ביי 'ענעם' [אצל המשתלח] אַ חֶסֶד פֿיס, אויף דעם דאָרף מען נישט אַזאַ גרויסן זירוז [להמשלח], אויף 'ענעמס' חֶסֶד פֿיס.
אַ זירוז ברויך מען האָבן אויף 'זיין' חֶסֶד פֿיס.

כ

הקדמה לישוב הקושיות

בביאור המדרש: למה נקרא שמו אָחֻז, שאחזו בתי כנסיות ובתי מדרשות
נֶאָר איידער איך וועל דָּא צוקומען צום דעם ענין דָּא [בביאור הפרשה], וועל איך דָּא מְקַדִּים זיין אַ זאָךְ [בביאור מדרש אחד, וואָס] איך האָב מיך אייביג געהאַט געשטעלט דערויף, און איך בין היצט געקומען אויפן פֿשט.

כא

במדרש דרשו בפסוק וְיָהִי בִימֵי אָחֻז, מושל לפדגוג שרצה להרוג בן המלך, וכדי שלא יחייבוהו, השית עצה בנפשו להיות מושך מינקתו ממנו, והוא מת מאיליו [דהנה] חכמינו ז"ל זאָגן^ט [בביאור לשון 'וְיָהִי הנרמז בפסוק] וְיָהִי בִימֵי אָחֻז.

^{טו} היינו מ"ע דוישלחו מן המחנה, שעל זה משמע דקאי לשון צו וחסרון כיס. [אבל יש כאן גם ל"ת דולא יטמאו את מחניהם. ועיין בדברי יואל נשא (עמוד רלט, קושיא ב) מה שעמד רבינו בזה, למה באמת לא נכתב לשון הפרשה באופן המדבר להטמאים עצמן, ועיי"ש תירוצו בזה].

^{טז} בפרשת מצורע, חקת, ומטות.

^י ובפרשת חקת, אצל טמא לנפש.

^{יז} הציור נאמר כאן לבית דין, וכהוראת לשון 'שילוח' דמתאים על המשלח, ולא על המשתלח כשהולך מעצמו. וכן מוכח בספרי (המובא להלן בהערה מא). וכן נראה ברמב"ם (ביאת מקדש ג, הלכה א והלכה י) דהמ"ע דוישלחו דקאי על ב"ד, משא"כ הל"ת דולא יטמאו מחניהם דקאי על הטמא עצמו. (ועי' לעיל בהערה טו).

^ט באסתר רבה (בהקדמה, סימן יא) [וברות רבה (הקדמה, פסקא ז). וכן הוא גם בבבראשית (מב, ג), ואסתר רבה (הקדמה, פסקא יא), עם שינויים קלים]: המדרש הזה עלה בידינו מן הגולה וכו', בכל מקום שנאמר וְיָהִי בִימֵי, אינו אלא צֶרַח (וכ"ה בגמרא מגילה י:). אמר רבי שמואל בר נחמן, וחמשה הן וכו'. וְיָהִי בִימֵי אָחֻז (ישעי' ז, א), מה צֶרַח היתה שם, דכתיב (שם ט, יא) אָרַם מְקַדֵּם וּפְלִשְׁתִּים מֵאַחֲזָר [ויאכלו את יִשְׂרָאֵל בְּכָל פֶּה] וגו'. [מְשַׁל] למלך שמסר בנו לפדגוג,

וואָס האָט געטון אָחז? אָחז האָט געזאָגט [אם אין גִּדְיִים אין תִּשְׁשִׁים (כדלהלן)].

מָשָׁל [צו] אַ פֶּדָגֹג' [וואָס] האָט זיך מִדְּרֹג געווען^{כא} אין פֶּן הַמֶּלֶךְ, ער האָט אים געוואָלט הַרְגֵנען. האָט ער געזאָגט, אז איך וועל הַרְגֵנען דעם פֶּן הַמֶּלֶךְ, וועט מען דאָך אים [הפדגוג] הַרְגֵנען, וועט נישט גוט זיין. מַה עָשָׂה, האָט ער געזאָגט הַרְיִי מוֹשֶׁה מִינְקָתוֹ, איך וועל אים צונעמען דעם, דאָרט וואו ער [צייט יְנִיקָה], זיין זייגערן פון וואו ער זייגט, כּוֹוֹעַל פון אים צונעמען די יְנִיקָה, וְהוּא מֵת [מאליו], וועט ער 'אַלִיין' שטאַרבן, [און] ס'וועט נישט האָבן מיט אים [הפדגוג] גאַרנישט, [דהוא לא הרגו].

כב

וכמו כן היה עצת אחז, שרצה לנעול בתי מדרשות, ואמר אם אין גִּדְיִים אין תִּשְׁשִׁים וכו'. וכמו כן אם אין קטנים אין גדולים, ונמצא דאין תלמידים וחקמים וקטנים, ואם אין זקנים אין תורה, ואם אין תורה אין בתי כנסיות ובתי מדרשות

[און] אזוי האָט אָחז געזאָגט, אַם אין גִּדְיִים אין תִּשְׁשִׁים, אַם אין תִּשְׁשִׁים אין צאן, אַם אין צאן אין רועה.

כג

אזוי איז דאָס אויך [דער נמשל].

[שאמר אָחז] אַם אין קטנים - אזוי שטייט דאָס לשון - אין גדולים.

אַם אין גדולים, אַז ס'איז נישטאָ קיין גדולים, דעמאלטס איז אין תלמידים, [איז נישטאָ] קיין תלמידים.

אַם אין תלמידים, אין בתי כנסיות ובתי מדרשות.

אַם אין בתי כנסיות ובתי מדרשות, אין השכינה שורה בעולם.

כד

ומסיים המדרש: למה נקרא שמו 'אָחז',
לפי ש'אָחז' בתי כנסיות ובתי מדרשות

זאָגט דער מדרש דערנאָך ווייטער, אמר רבי הונא, למה נקרא שמו אָחז, 'שָׁאָחז' בְּתֵי כְּנִסְיֹת וּבְתֵי מִדְרָשׁוֹת.

פֶּאַרדעם הייסט ער אָחז, ווייל ער האָט אָנגעכאַפּט די בְּתֵי כְּנִסְיֹת און די בְּתֵי מִדְרָשׁוֹת. - [עד כאן דברי המדרש].

והיה פדגוג שונא אותו, אמר אם אני הורגו אני מתחייב מיתה למלך, אלא הריני מושך מינקתו ממנו והוא מת מאליו. ○ כך אמר אָחז, אם אין גִּדְיִים אין תִּשְׁשִׁים, אם אין תִּשְׁשִׁים אין צאן, אם אין צאן אין רועה, אם אין רועה אין עולם מתקיים. ○ כך היה אָחז סבור ואומר, אם אין קטנים אין גדולים, אם אין גדולים אין תלמידים, אם אין תלמידים אין חכמים, אם אין חכמים אין זקנים, אם אין זקנים אין תורה, אם אין תורה אין בתי כנסיות ובתי מדרשות, אם אין בתי כנסיות ובתי מדרשות, אין הקדוש ברוך הוא מְשַׁרָּה שְׂכִינָתוֹ בְּעוֹלָם. ○ מַה עָשָׂה, עָמַד וְנָעַל כָּל בְּתֵי כְּנִסְיֹת וּבְתֵי מִדְרָשׁוֹת, שָׁלַח לְהַתְּעֵסַק בְּתוֹרָה, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (שם ה, טו) צוֹר תַּעֲוִדָה חֲתוּם תוֹרָה בְּלִמְדֵי (עי' בגמרא סנהדרין ג:). רבי הונא בשם רבי אלעזר אמר, למה נקרא שמו אָחז, שָׁאָחז בתי כנסיות ובתי מדרשות. ○ ר' יעקב בר אבא בשם ר' אחא אמר, שמע לה מן הדין קרא, דכתיב (שם, יז) וְחִכְיִיתִי לִה' הַמַּסְתִּיר פָּנָיו מִבֵּית יַעֲקֹב וְקִינִיתִי לוֹ, אין לך שעה שהיתה קשה לישראל כאותה שעה שנאמר בה (וילך לא, יח) וְאֲנֹכִי הַסְתֵּר אֶסְתִּיר פָּנַי בְּיָוֶם הַהוּא וגו', ומאותה שעה וקִינִיתִי לוֹ, דכתיב (שם, כא) כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי זִרְעוֹ. ומה הועיל לו [לאחז], הִנֵּה אֲנֹכִי וְהִילָדִים אֲשֶׁר נָתַן לִי ה' לְאִתּוֹת וּלְמוֹפְתִים בְּיִשְׂרָאֵל (ישעי' שם, יח), וְכִי יִלְדִיו [של ישעי'] הִיוּ, וְהָלַא לֹא הִיוּ אֲלֵא תַלְמִידֵי, אֲלֵא מְכָאן שְׁתַּלְמִידוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁנִּקְרָאוּ בְּנוֹ. ○ וְכִיוֵּן שֶׁרָאוּ הַכָּל שָׁאָחז בתי כנסיות ובתי מדרשות, הִתְחִילוּ אוֹמְרִים וִי, וְיִהְיֶה בִימֵי אָחֹז.

² פירוש: אומן המגדל תינוקות.

^{כא} פירוש: שרצה לפגוע בו ולהמיתו.

כה

ומה שאמרו שאחו' בתי מדרשות', אף שלפי המשל נמצא שהתחיל בפגיעת בבתי 'תינוקות של בית רבן'. על זה יש לומר, דהכוונה לפי שסוף מחשבתו ומטרתו היתה על סגירת הבית מדרשות

לכאורה לויטן סיפור (הנמשל שבמדרש), האט ער דאך נישט אנגעהויבן ביי די בתי מדרשות. [שהרי] ער האט דאך אנגעהויבן ביי תינוקות של בית רבן. [ואם כן] וואס דען זאגט ער אחז בתי כנסיות [ובתי מדרשות, דמשמעו על מקום שלומדים בו הגדולים]. נאר [באמת] דאס איז נישט קיין קשׂא, ווייל ער האט דאך דאס געציילט, דער 'ציל' איז דאך געגאנגען אויף דעם, [ולזה אמר] האט ער אנגעכאפט די בתי כנסיות ובתי מדרשות.

כו

ואגב נמצינו למדים מדברי המדרש אלו, דאי אפשר להעמיד ולקיים 'בית המדרש' כהוגן, אלא אם משגיחים גם על החינוך של תינוקות של בית רבן, ויש גם תלמידים. דרך אם יש גדיים יש תישיים, ואם יש גדולים יש תמידים [נגאך] אזויפיל זעט מען פון דעם [מהלשון אם אין קטנים אין גדולים, ואם אין גדולים אין תלמידים, ואין אין תלמידים אין בתי כנסיות ובתי מדרשות. דבכדי] אז ס'זאל זיין א געהעריגע 'בית המדרש', דארף קודם זיין תינוקות של בית רבן. און דערנאך מוז מען האבן גדולים מישׂראל, און ס'זאל זיין תלמידים. און אז ס'איז דא תלמידים, דעמאלטס איז דא א 'בית המדרש'.

כז

פון דעם זעט מען עפעס, [זא] 'נישט אזוי פשוט' איז א בית המדרש, נאר אז מ'קאן עס אהערשטעלן. א בית המדרש [זא] ס'זאל 'א פנים' האבן, מוז זיין - אזוי זעט אויס, - אז ס'איז דא גדולים איז דא תלמידים, און אנדערש הייסט נישט קיין תלמידים, חלילה אז ס'איז דא צווישן זיי וואס זיי טויגן נישט.

כח

אבער על כל פנים אזוי איז עס [מבואר בנמשל שבמדרש, זא] ער האט אנגעכאפט די תינוקות של בית רבן.

כט

קושיא על המדרש - בענין אָחז

אבל מה שהיה קשה לי מעולם בדברי המדרש, הוא מה שמסיים למה נקרא שמו 'אָחז', לפי 'שאָחו' בתי כנסיות ובתי מדרשות. דאס רצו לכנות שמו על מה 'שביטל' בתי מדרשות, היה להם לכנותם בלשון המורה על ביטול, ולא בלשון 'אחיה' שהוא מורה על הדיפוך, דבכל מקום מצינו לשון אחיה על דבר שרועין לאחוז ולקיימו, ולא כשרועין 'לבטל' דבר

נאר איין זאך איז מיר קשׂה געווען [אייביג, בדברי המדרש אלו]. [אויף דעם וואס] חכמינו ז"ל זאגן, [זא] מ'האט אים א נאָמען געגעבן אָחז, ווייל ער האט אנגעכאפט די בתי מדרשים, [והכוונה שגנעל וסגר אותם כדי לִבְטָלָם]. נו [לויט] אזוי ווי מ'שטעלט עס אהער [במאמר המדרש, נמצא כי] ער האט עס 'מבטל' געווען טאָקע, [ועל כל פנים] ער איז 'געגאנגען' מבטל זיין²², [וכמבואר שם שאמר אחז] אז ס'וועט נישט זיין קיין תינוקות של בית רבן, וועט נישט זיין קיין גדולים, [וממילא] וועט נישט זיין קיין בית המדרש.

²² שהוא חשב וסבור כן, אלא שלא הועיל לו, וכדמסיים המדרש.

[והנה] חֲזַרְתִּי עַל כָּל הַמִּקְרָא^{כב}, איך האָב געזוכט וואו ס'שטייט עפעס [בענין] 'מִבְטָל' זיין, [און] אין ערגעץ הייסט עס נישט [בלשון] 'אַחֲז'.

ל

[וואדערבן לשון אחיזה משמעו] פֿאַרקערט, [וכגון] אַחֲזִיתִי וְלֹא אֶרְפְּנוּ [שיר השירים ג, ד], [וכמשמעות לשון] אַחֲזוּ בוּ.

אַלע פֿסוקים זאָגן [לשון אחיזה, במקום] אַז מ'וויל עפעס אַ זאך דערהאַלטן, זאָגט מען אַן זאָלסט עס גוט 'אַנכאַפֿן', אַז מ'וויל עס דערהאַלטן.

[אַבער] אין ערגעץ וועט מען נישט טרעפן אַז ס'זאָל זיין דאָס לשון אַחֲז [אַלץ] אַ לשון בִּטּוּל. אַז מ'איז מִבְטָל, אויף דעם איז דאָ אַנדערע לְשׁוֹנוֹת, [וכגון] בִּטּוּל, הִשְׁבָּתָה, בִּיעוּר. [אַבער] דעם וואָרט אַחֲז אויף 'בִּטּוּל', געפינט מען נישט אין ערגעץ. ס'איז אַ פֿלאַ.

לא

מ'קען נאָכקוקן, אין די אַלע פֿסוקים וואו ס'איז געמאַלדן אין פסוק [מלשון] אַחֲז, אין די תּוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים, וועט מען נישט טרעפן נאָך.

לב

[והגם] מ'קען עס מײַסב זיין אויף אַ כּוֹנֵה [לומר] ער האָט עס אָנגעכאַפּט וועגן בִּטּוּל.

[אמנם אחתי יוקשה] נו וואָס דאָרף מען עפעס 'אַנכאַפֿן' דאָ 'לְצוֹרֵךְ' [הביטול, ולא נקט לשון ביטול עצמו, שהוא התכלית, משא"כ בלשון אחיזה דנמצא] ס'איז דאָך עפעס מַעֲשֶׂה לְסִתּוֹר. אַחֲז איז טײַטש מ'האַלט עפעס אָן אַ זאך, מ'האַלט עס גוט אָן. [וואס כן] פֿאַרוואָס האָט מען אים אַזאַ נאָמען געגעבן.

ווען חכמינו ז"ל האָבן געוואָלט אים אַ נאָמען געבן^{כד} .. דער פֿסוק האָט אים [דאָך] געוואָלט געבן אַזאַ נאָמען וואָס ס'ווייזט אַז ער איז געגאַנגען מִבְטָל זיין תּינּוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבֵּן און די בְּתֵי מְדַרְשׁוֹת, האָט מען זיך אַרויסגעזוכט אַ נאָמען [דמשמעו הוא להיפוך]. אַז ער האָט נישט געהייסן אַחֲז [אלא שהפסוק כינהו כך על שם 'מעשיו', אם כן יוקשה] וואָס זוכט מען זיך אויס אַזאַ נאָמען וואָס איז [משמע] דער הַיִּפּוּךְ [הכוונה].

לג

הקדמה לשוב הקושיא - בענין אַחֲז

אמנם לפי מצב הדור, הבנתי עכשיו היטב כוונת המדרש במה שקראו הכתוב בשם 'אחֲז' דייקא

איך האָב קיינמאַל נישט געוואוסט קיין פֿשֵׁט [דערין].

[נגאָר] היינט בין איך געקומען דערויף.

- ווען ס'קומט לְפָלַל מַעֲשֶׂה [כשהוא נוגע למעשה], און מ'טראַכט גוט [באמיתת הענין], זעט מען ס'שטייט אַרויס [בדבריהם]. -

^{כב} לשון המדרש בתנחומא תרומה (סימן ט). ובלשון רבים 'חזרנו' על כל המקרא, נמצא כן במדרשים בכמה מקומות, וכן ברש"י דברים (א, א. ד"ה בין פארן).

^{כד} וכדמשמע מלשון המדרש 'למה נקרא שמו' אחז. וכמו שמצינו בכ"מ לשון כזה על מי שאין שמו כן אלא על שם מעשיו, ולדוגמא בגמרא ברכות (ד:): לא מפבישת שמו אלא איש בשת שמו 'ולמה נקרא שמו' מפבישת, שהיה מבייש פני דוד בהלכה וכו', לא כלאב שמו אלא דניאל שמו, 'ולמה נקרא שמו' כלאב וכו'. וכן בגמרא עירובין (יג:): לא רבי מאיר שמו אלא רבי נהוראי שמו, 'ולמה נקרא שמו' רבי מאיר, שמאיר עיני חכמים בהלכה.

לד

והוא דביאור הענין, כי אחז נתיירא להתחיל בבתי מדרשות של הגדולים, כי יעמדו להלחם כנגדו, ולכן התחיל אצל הקטנים. והגם שגם בתי חינוך של הקטנים היה מתנהל רק על ידי הגדולי ישראל, כמו הבתי מדרשות, אבל בבתי חינוך שהוצאתם מרובה השית עצה בנפשו שהוא יחזק ויתמוך בבתי החינוך, ויכלכל כל הוצאותיהם, באומרו שאינו רוצה שיתבטלו ח"ו, אלא אדרבה רוצה לקיים. וכשהוא יכלכלם שוב יעלה כידו בנקל להטותם כחפצו וכרצונו, ולהשבותם מדברי תורה. וממילא גם כשיתגדלו לא יתחנכו לבית המדרש, ויסגרו הבתי מדרשות

[דהנה אָחוּז] ער האָט געוואָלט מְבַטֵּל זיין דעם בית המדרש.

[נאָר] זעט אויס [אז] צום בית המדרש [גראַד] האָט ער זיך נישט געקאָנט נעמען, ווי ער זאָגט אין דאָס מָשָׁל, [שהפדגוג היה חושש] אַז ער וועט הִרְגָּנֵנָען דעם בֶּן הַמֶּלֶךְ וועט מען 'אִים' הִרְגָּנֵנָען, [וכמו כן בהנמשל] אַז ער וועט טשעפענען מיטן בית המדרש [לפי שהכל יבינו מזימתו, וילחמו גדולי ישראל כנגדו. נאָר] וואָס דען, האָט ער זיך גענומען טשעפען מיט די תִּינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבֵּן.

נו [לכאורה אכתי יוקשה, וכי] די תִּינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבֵּן האָבן דען פאַרפֿיגט^{כה} אויף זיך [מעצמם, עד שבהם יוכל לפגוע בנקל יותר, וכי אצל] די קְטָנִים זאָל ער גיכער קאָנען צוקומען צו זיי ווייל זענען געווען קְטָנִים? [והלא גם התלמודי תורה של הקטנים] דעם איז דאָךְ אויך געווען עפעס אונטער אַ פִּירערשאַפט פון די גְּדוּלֵי יִשְׂרָאֵל, פון די בְּתֵי מִדְרָשִׁים, [ואם כן] וויאָזוי האָט ער עפעס צו יענעם יאָ געקענט [צוקומען]?

[אַלֵּא מֵאִי מוז מען זאָגן] אין הכי נמי, ער האָט נישט געקענט [גם בהקטנים לפגוע בהם בגלוי. נאָר] ער האָט זיך אַן 'אַנדערע' עֲצָה געגעבן, [דבגלוי אמר לכולם] עָה, 'חֲלִילָה וְחַס', איך וויל נישט מְבַטֵּל זיין, [נאָר אדרבה] איך וויל 'אויסהאַלטן', איך וויל זיי געבן [אַלעס] וואָס זיי ברויכן. איך וועל זיי 'געבן', איך וועל זיי 'אויסהאַלטן', איך וועל זיי געבן וואָס זיי ברויכן, פאַרקערט, אַחֲזִיתִי וְלֹא אֶרְפְּנוּ, איך וויל זיי האָבן ביי מיר אין די הענט, איך וועל זיי געבן, איך וועל זיי געבן וואָס זיי ברויכן.

(ההמשך בישוב הקושיא בענין אָחוּז, באות מט)

לה

ולענין מצב דורינו:

וכמו שרואין ענין זה בדורינו, כי הרשעי ישראל שמטרתם לבטל כל התורה, הם מפורים ממון לתלמוד תורות, כדי שבאופן זה יעלה בידם להפך ח"ו ממם, מבלי שירגישו בזה

אָזוי טוט מען היינט.

- פון דעם אַרויף בין איך געקומען [להבין] וואָס דער פֿשֶׁט איז [בהמדרש]. -

אַז מ'וויל 'מְבַטֵּל' זיין, מאַכט מען אַן 'אַחוּז'.

אָזוי איז עס, דאָס איז נעבעך די [עצת הרשעים], אָזוי אַרומער [הם מתנכלים לבטל], דאָס זענען די גרויסע נְסִיוֹנוֹת.

לו

[כי הרשעים] זענען זיי געפאלן אויף אַן הִמָּצָאָה [האיך לבטל התורה, והוא על ידי שיתנו

תמיכה והחזקה למוסדות התורה].

די זעלבע [רשעים] וואָס זיי לאָזן זיך קאָסטן אין די שווערע מַאָה אַלְפִים אויף מִפִּיר תוֹרָה צו זיין, [און צו] נעמען קינדער אויס'שְׁמָדֵן, [און] גאָר כּוֹפֶה צו זיין אויף

כְּפִירָה, וואָס יעדערער ווייסט. [און די זעלבע פלוצים] קומט מען גאָר דאָ 'אין די שטעט' ^{כז} וויל ער גאָר 'אויסהאַלטן' תּלמוד תורות, ער 'גייט' זיי גאָר.

לז

זעט אויס, צו 'דעם' [להסגירם] קאָן ער נישט צוטרעטן, [הרשע שזומם לבטלם].
- ווי דאָס מָשֶׁל מיטן פּדגוג. -

אַז ער וועט גיין אין שטאָט 'בְּרָבִים' [און זאָגן] ער וועט גיין צושפּאַרן דעם בית המדרש מיט די תּלמוד תורות, [יתהווה צעקה גדולה בעולם על זה, ובכך] וועט ער דאָך 'פּאַרלירן' אינגאַנצן ביי די וועלט.

[איבערדעם זאָגט ער] עָה! איך וויל זיי 'אויסהאַלטן'!

און דאָס ווייסט ער שוין גאַנץ גוט, אַז יענער איז ביי 'אים' אין די הענט [על ידי שיקבל ממנו תמיכה, ולבסוף יעשה כחפץ ורצון הרשעים] ^{כח}.

לח

קודם, ס'הייבט זיך שוין אָן [תיכף] אויפן אָרט [דער היזק]. וואָרן ס'הענגט אין דעם [מקור מחיתם]. און ס'ליגט רחמנא ליצלן דאָרטן אַ 'גיפּט' פון מינות.

- דאָס קאָן מען זאָגן [להעיד] ווער ס'קוקט עס אָן, איך האָב עס אַליין געזען [האיך שנמשכו בהרבה פְּשָׁרוֹת להרשעים], איך וויל נאָר נישט דאָ מאַרירן זיין אין דעם. -

לט

אַבער דער עיקר איז נאָך [שפּעטער, לאחר זמן].
ער האַלט עס 'אונטער זיך', און שפּעטער, צושטאַטעלעך [יעשה בו היזק וביטול, ומתחילה בא בדרך פיתוי ואהבה]. און אויפאַמאַל - צוביסלעך - [הוא מתגלה, לבוא אף בדרך כפיה שיעשו כרצונו] ביז מ'קען זיך נישט העלפן, אפילו גְדוּלִי יִשְׂרָאֵל, [דלאחר שכבר התרגלו ליקח, אי אפשר להם להתקיים מבעלדי תמיכתם].

[והרי'] ס'איז דאָך דער נָסִיּוֹן פון 'געלט', [און] מ'פּלאָגט זיך דאָך אויסצוהאַלטן איבעראַל די תּלמוד תורות, מיט אידישקייט.

נו אַז ער וויל געבן געלט, ער וויל אויסהאַלטן, און ער זאָגט גאָר [בתחילה] איך ברויך גאַרנישט [דערפאַר, על ידי זה מתחילין ליקח, ושוב מתרגלין בזה ונעשה קשה מאוד לפרוש].

מ

ס'שטייט, ווען אַחֲשֵׁרֹשׁ האָט געמאַכט די סעודה, זאָגט דער מדרש ^{כח} [על הפסוק] לַעֲשׂוֹת כְּרָצוֹן 'אִישׁ וְאִישׁ' (אסתר א, ח), אִישׁ מֵיֵינֵט מֵעַן הֶמָּן, [כדכתיב] 'אִישׁ' צַר וְאֹיֵב (שם ז, ו), און מְרֻדְכִי הֵיִסֵּט [אויך] אִישׁ, [כדכתיב] 'אִישׁ' יְהוּדִי (שם ב, ה). [והכוונה כי אַחֲשֵׁרֹשׁ ער האָט 'יעדן' צופרידן געשטעלט [בסעודתו, לעשות כרצון הֶמָּן וכרצון מְרֻדְכִי].

^{כז} בכרכים הגדולים.

^{כז} וז"ל רבינו ביואל משה (א, סוף קמב): הלא מי פתי יאמין שהאפיקורסים נותנים מעות וכלי זיין להלוחמים נגדם, שיוכלו להתקיים ולעמוד במלחמה, ומי הוא זה שקונה לעצמו לוחמים שילחמו נגדו באמת. ובודאי שלא לחנם עושין כך, אלא שרואים בזה דרך ואופן להחליש המלחמה נגדם ולהתיש כחה, להכניס ארס בחינוך הבנים והבנות, שבלעדי זאת אין להם שליטה עליהם באופן אחר. והיועד ומבין מצב החינוך שלהם, יודע האמת, שמה שממשלת האפיקורסים המעבירים על הדת בכל מאמצי כוחם נותנים תמיכה גדולה ועיקרית כל כך להחינוך שלהם, אינו מתנת חנם, אלא כדאי הוא להם.

^{כח} בילקוט שמעוני (אסתר רמז תרחמח) [ומקורו בגמרא מגילה (יב.)]: לַעֲשׂוֹת כְּרָצוֹן אִישׁ וְאִישׁ. אמר רבא, לעשות כרצון מרדכי והמן, דכתיב אִישׁ יְהוּדִי, וכתיב אִישׁ צַר וְאֹיֵב.

[אמנם לכאורה] **פְּרָצוֹן מְרֻדֵּי** [צריך ביאור. דהתינח] **פְּרָצוֹן הָמָן** איז רעכט, אָבער **פְּרָצוֹן מְרֻדֵּי**? [והלא] **מְרֻדֵּי** – שטייט דאָךְ – **הָאֵט דאָךְ געוואָרנט זיי זאָלן נישט גיין** [לסעודתו של אותו רשע, כדי] **נישט אַרײַנצופאַלן**.

אַזוי ווי ס'איז טאַקע געווען, די וואָס זענען געגאַנגען אויף דער סעודה, און זיי האָבן נִהְנָה געווען מִסֵּעוּדָתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע, זענען דאָךְ אַרײַנגעפאַלן אין עֲוֹנוֹת דערנאָך, זיי זענען פאַרפֿירט געוואָרן. און דאָס האָט דאָךְ געברענגט די גאַנצע גִּזְרָה [של הָמָן] וואָס ס'איז געווען דערנאָך.^ט

און [ווי] אין מדרש שטייט^ל, ווי זיי האָבן גע'טענה'ט מיט די אַבּוֹת הַעוֹלָם, [און] מ'איז געגאַנגען צו מִשֶּׁה רַבִּינוֹן, און ער האָט געפרעגט פאַר וואָס איז דאָס געווען [די גזירה], האָט ער געזאָגט ווייל זיי האָבן נִהְנָה געווען מִסֵּעוּדָתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע, [ואם כן האײך אמרו על אותה סעודה שהיתה גם פְּרָצוֹן מְרֻדֵּי].

נאָר [ווייל] וויאָזוי כאַפּט מען אַרײַן ערליכע אידן, אַז מ'זאָל נישט פאַלגן מְרֻדֵּי'ן, און זיי זאָלן 'גיין'. ווייסטו וויאָזוי ? !

^ט כמבואר בגמרא מגילה (יב): שֶׁאָלוּ תלמידיו את רבי שמעון בן יוחאי, מפני מה נתחייבו שונאתה של ישראל שבאותו הדור כליה, אמר להם אָמְרוּ אתם, אמרו לו מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע וכו'.

^ל באסתר רבה (יג, א): אמר רבי יצחק נפחא, הָמָן הרשע בעלילה גדולה בא על ישראל, הָדָא הוּא דכתיב (אסתר א, ה) ובמלואת הימים הָאֵלֶּה עָשָׂה הָמָן לְכָל הָעָם הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹשַׁן הַבִּיָּרָה גּוֹר, ואין 'הָעָם' האמור כאן אלא ישראל, הָדָא הוּא דכתיב (ברכה לג, כט) אֲשֶׁרְיָד יִשְׂרָאֵל מִי כְמוֹךָ 'עַם' נוֹשֵׁעַ בְּה' וגו'. ○ אמר הָמָן לאחשורוש, אלקיהם של אלו שונא זמה, הָעַמִּד להם זונות וְעָשָׂה להם מִשְׁתֵּה, וגזור עליהם שיבואו כולם, ויאכלו וישתו ויעשו כרצונם שנאמר לַעֲשׂוֹת פְּרָצוֹן אִישׁ וְאִישׁ. כיון שראה מרדכי כך, עמד והכריז עליהם ואמר להם לא תלכו לאכול בסעודתו של אחשורוש, שלא הזמין אתכם כי אם ללמד עליכם קטיגוריא, כדי שיהא פתחון פה עם מדת הדין לקטרג עליכם לפני הקב"ה. ולא שמעו לדברי מרדכי, והלכו כולם לבית המִשְׁתֵּה. ○ אמר רבי ישמעאל, שמונה עשר אלף וחמש מאות הלכו לבית המִשְׁתֵּה, ואכלו ושתו ונשתכרו, ונתקלקלו. מיד עמד שטן והלשין עליהם לפני הקב"ה, ואמר לפניו רבונו של עולם עד מתי תדבק באומה זו שהם מפרישין לבבם ואמונתם ממך, אם רצונך אָבֵד אומה זו מן העולם, כי אינם באים בתשובה לפניך. אמר הקב"ה, תורה מה תהא עליה. אמר לפניו, רבונו של עולם תסתפק בעליונים, וגם השוה דעתו למחות את ישראל. באותה שעה אמר הקב"ה למה לי אומה שבשבילה הרביתי אותותי ומופתים לכל הקמים עליהם לרעה, אֲשֶׁר־בִּיתָהּ מֶאֱנוֹשׁ זָכָרָם (האזינו לב, כו). מיד אמר הקב"ה לשטן הֵבֵא לי מגילה ואכתוב עליה כליה, באותה שעה הלך השטן והביא לו מגילה וכתב עליה. מיד יצתה התורה בבגדי אלמנות ונתנה קולה בבכי לפני הקב"ה, וגם מלאכי השרת צעקו לקול בכייתה, ואמרו לפניו רבש"ע אם ישראל בטלים מן העולם אנו למה אנו צריכין בעולם, שנאמר (ישעי' לג, ז) הֵן אֲרָאֲלִם צִעְקוּ חֻצָּה מִלְּאֲכִי שְׁלוֹם מִרְיָכִין. כיון ששמעו חמה ולבנה כך, אספו נגהם, שנאמר (שם ג, ג) אֲלֹפִישׁ שְׁמִים קְדֻרוֹת וְשֵׁךְ אֲשִׁים כְּסוּתָם. ○ באותה שעה רץ אליהו זכור לטוב בבהלה אצל 'אבות העולם', ואצל משה בן עמרם, ואמר להם עד מתי אבות העולם רדומים בשינה ואי אתם משגיחים על הצרה שבניכם שריוין בה, כי מלאכי השרת וחמה ולבנה וכוכבים ומזלות ושמים וארץ וכל צבא המרום בוכים במרר, ואתם עומדים מנגד, ואינכם משגיחים. אמרו לו מפני מה, אמר להם מפני שנהנו ישראל מסעודתו של אחשורוש, ובעבור זאת גזרה עליהם גזירה לכלות מן העולם, ולאבד את זכרם. אמרו לו אברהם יצחק ויעקב, אם הם עברו על דת הקב"ה ונתחמה גזירתם, מה אנו יכולים לעשות. חזר אליהו ואמר לו למשה אי רועה נאמן, כמה פעמים עמדת על הפרץ לישראל, ובטלת גזירתם לבטלי השחית, שנאמר (תהלים קו, כג) לֹאֲלִי מִשֶּׁה בְּחִירוֹ עֲמַד בְּפֶרֶץ לִפְנֵי לְהַשִּׁיב חֲמָתוֹ מִהַשְׁחִית, מה תענה על הצרה הזאת, כי כאן בנים עד מִשְׁפַּר גּוֹר' (ישעי' לו, ג). אמר לו משה כלום יש אדם כשר באותו הדור, אמר לו יש ושמו מרדכי, אמר לו לך והודיעו, כדי שיעמוד הוא משם בתפלה, ואני מכאן, ונבקש רחמים עליהם לפני הקדוש ברוך הוא. אמר לו, רועה נאמן, כבר נכתבה אגרת כליה על ישראל. אמר לו משה אם בטיט היא חתומה תפלתנו נשמעת וכו', אמר לו בטיט היא חתומה, אמר לו משה רבינו לך והודיע למרדכי, מיד הלך והודיע למרדכי, הָדָא הוּא דכתיב (אסתר ד, א) וּמְרֻדֵּי יָדַע אֶת כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה, וַיִּקְרַע מְרֻדֵּי אֶת בְּגָדָיו.

[שאמר אַחשורוש] איך וועל מאַכן אַזוי 'פֿשר', אַזוי ווי מִרְדְּכִי אַליין וויל.

איך וועל מאַכן פֿשר'ס^א, איך וועל מאַכן פֿרצון אַיש וְאַיש, ווער ס'וויל אַזוי ווי הֶמֶן, און ווער ס'וויל אַזוי ווי מִרְדְּכִי, איך וועל עס מאַכן אַזוי ווי מִרְדְּכִי וויל, [און] דאָס איבריגע [וועט שוין זיין, אבי] איך זאָל זיי נאָר 'אַריין באַקומען'^ב.

[ומה שאמרו פֿרצון מִרְדְּכִי, לא קאי על מִרְדְּכִי עצמו רק על הרוצים לעשות כמרדכי, ועל רצון מרדכי בשאר מקומות, שיהיה הכל נעשה כפֿשרות].

מג

ס'שטייט אַרויס אַזוי אין מדרש^ג [כי גם אצל עצת בלעם] ביי שְׂטִימִים האָט זיך עס אַזוי אָנגעהויבן. מ'האָט זיי געזאָגט אונז זעמיר דאָך [כולנו בני איש אחד], מ'קום מיר דאָך אַרויס פון איין טאָטן – אַזוי ווי ער רעכנט [אויס] דאָרטן – פון אברהם אבינו^ד, און נאָך פון תִּרְחָן^ה [אבי אברהם], וואָס איז דען שלעכט. עטס ווילט פֿשר'ס? וועל מיר ענק מאַכן פֿשר'ס, און פאַר גוטע פרייזן. אַזוי שטייט דאָך.

מד

[ובאמת הרשעים דכחיים] מ'מאַכט אפילו נישט קיין פֿשר'ס אַזוי אינגאַנצן, ס'איז דאָ גענוג טריפּה'ס דערינען. אָבער על כל פנים ס'איז שוין אַ פֿסות עינים [שפושטין את טלפיהם לומר ראו כי כשר אני, און] דאָס כאַפט אַריין.

מה

און [איינמאַל] אַז ס'איז ביי אים אין רשות, 'שפעטער' טוט ער שוין וואָס ער וויל. און מ'מוז אַזוי פירן [המוסד, לויט] ווי דאָרטן [פון] וואו די נִינְיָה קומט, פון דאָרטן וואו מ'באַקומט דאָס געלט, וואו די הֶחֱזָקָה איז. [וטענתם בפיהם לאמר, דהלא] אונז מוז מיר 'עקזעסטירן' [וכבר התרגלו להתקיים רק בתמיכתן].

^א כמבואר במהרש"א (מגילה יב.): לַעֲשׂוֹת פֿרצון אַיש וְאַיש, כרצון מרדכי והמן כו'. פירש רש"י שהם היו שרי המשקה במשתה עכ"ל. ואין פירושו מבורר לי, דאדרבה משמע דיסד המלך את שרי המשקים שיעשו כרצון איש ואיש 'השותה'. ונראה כפירוש התרגום, למעבד כרעות גברא דבית ישראל, וכרעות גברא דכל אומה ולשון. ומדכתיב אַיש וְאַיש בלשון יתר, אמרו כי תלה הכתוב כלל ישראל במרדכי, והיינו כרצונו, שלא להאכילן ולהשתותן דבר איסור. דמרדכי גופיה ודאי דלא היה נהנה כלל מאותה סעודה. וכן תלה כלל האומות בהמן, שרצונו בכל אכילות.

^ב ועיין עוד מזה בס"ג שמיני תשכ"ג, ובדברי יואל פרשת צו (עמוד קנ"א).

^ג במדבר רבה (בלק כ, ג): וַתִּקְרָאן לָעָם לְזִבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן (בלק כה, ב), שהלכו בעצתו [של בלעם], שנאמר (מטות לא, טו) הִנֵּה הָיוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדֶבֶר בְּלָעַם לְמַסָּר מֵעַל בָּהֶּ. עשו להם קלעים והושיבו בהם זונות ובידיהן כל כלי חמדה וכו', כשישראל עוברין ליטול חפץ בשוק זקנה אומרת לו בחרו אי אתה רוצה כלי פשתן שבא מבית שאן, והיתה מראה לו ואומרת לו הכנס לפניך ותראה חפצים נאים, הזקנה אומרת לו ביותר, וילדה בפחות, מכאן ואילך אומרת לו ילדה הרי אתה כבן בית, שב ברור לעצמך, וצרצור יין מונח אצלה, ועדיין לא נאסר יין של גוים, נערה יוצאה מקושטת ומבוסמת, ומפתה אותו ואומרת לו למה אנו אוהבין אתכם ואתם שונאין אותנו, טול לך כלי זה חנם, הלא פֿלָנוּ בְּנֵי אִישׁ אֶחָד, בְּנֵי תִרְחָן אבי אברהם, אין אתם רוצים לאכול מזבחתינו ומבשולינו, הרי לנו עגלים ותרגולים, שִׁחֲטוּ כַמְצוֹתְכֶם וְאָכְלוּ, מיד משקהו היין ובוכרו בו השטן, היה נִשְׁטָה אחריה, שנאמר (הושע ד, יא) זָנוּת וַיֵּין וְתִירוֹשׁ יַחַד לָב.

^ד היינו הבנות מדין, שהוא היה מבני קטורה.

^ה היינו הבנות מואב, שהוא היה בן לוט בן הרן בן תרח אבי אברם.

מו

אָזוי ווי רבי יעקב קאַפּיל זאָגט אין די הנהגות^ל, די גרעסטע עֵבִירָה איז חֲנוּפָּה. און אַז דו ווילסט פון דעם נִיצוּל ווערן, זאָלסטו נישט זוכן קיין כְּבוֹד, און קיין געלט פון קיינעם, [אזוי] וועסטו נישט אַרײַנפאַלן אין חֲנוּפָּה^ל. אַז נישט, וועסטו אַרײַנפאַלן.

מו

וואָרן אַז דו ווילסט שוין פון יענעם, [און פון] דאָרט איז די יְנִיקָה, דערווייל פאַרלירט מען זיך. [דמוכחים להחניף להם, לכבדם ולנשאם כדי למצוא חן בעיניהם, ועל ידי זה עלולים לרדת מדחי אל דחי ולנפול מטה מטה (דברי יואל)]. און די אַנדערע יְנִיקָה ווידעראום [מן הכשרים], איז דאָך שוין נישט אַיינגעפירט פון די אַנדערע זייט. און שפּעטער, האָט ער [הרשע] דיך אין די הענט, [און] מ'קען זיך שוין נישטאַמאַל אַרויסדרייען, [ווייל] מ'האָט נישט מיט וואָס צו פירן [דעם מוסד]. און דערנאָכדעם גיט ער אַ 'דרוק' [לבא גם בכפיה, ובעל כרחן עושים חס ושלום כרצונן].

מח

דאָס איז דער גרעסטער חורבן, און דער גרעסטער אָבדון. אַז מ'פאַלט אַריין [אין דעם נסיון], אַז די וואָס זיי זענען לאַ עלינו כּוֹפְּרִים, די וואָס זיי ווילן אויס'שְׁמֹדֵן, אַז די ווילן עס נאָך 'אויסהאַלטן'. אַזוי פאַרשמירט מען די אויגן. און מ'קען זיך נישט העלפן, און מ'פאַלט אַריין^{לח} [ברשתם].

מט

המשך ישוב הקושיא - בענין אָחז

היצט ווייס איך שוין פאַרוואָס גאָר האָט מען אים גערופן 'אָחז'. [ווייל] ער האָט נישט 'געזאָגט' [אז] ער וועט זיי גיין מְבַטֵּל זיין. וואָרן אַזוי ווי ער קען נישט מְבַטֵּל זיין דעם בית המדרש, קאָן ער נישט מְבַטֵּל זיין תּינוקות שֶׁל בֵּית רַבָּן, [דהלא] ס'איז דאָך די זעלבע בְּעֵלֵי בָתִּים, [און] מ'וועט דאָך אים הִרְגִּיעֵן [דערפאַר] (וכדלעיל באות לד).

[אמנם התיישב כי] ער וועט 'בעסער' זיין.

חֲלִילָה וְחָס [שירצה 'לבטל', אלא אדרבה] ער וועט עס מַחְזִיק זיין, ער וועט עס

^ל בהנהגות שנדפסו בסוף סידור רבי קאפיל: אין לך עבירה גדולה מן החנופה, והרוצה להנצל ממנה ירחיק מן 'הכבוד', וכל מי שאינו חושש להתכבד לא יצטרך להחניף. גם יזהר 'מליהנות' מאחרים, ולא יצטרך להחניף.

^{לו} ועיין עוד בויואל משה (א, פט וקנו) בענין חומר העון בחנופה לרשעים.

^{לח} וז"ל רבינו בדברי יואל מכתבים ("ח", מכתב צט): כבר באתי בכתובים וכו' על דבר האיסור הנורא לקבל תמיכה כספית מאת שלטון הציונים להחזקת מוסדות התורה והחינוך, במישרין או בעקיפין, בכל צורה שהוא. אשר כבר נאסר, כי מנפש ועד בשר תכלה ח"ו. ועתה על של עתה באתי, כי נבהלתי לשמוע כי מציעים לבתי התלמוד תורה בארץ הקודש סכומים עצומים להחזקת הת"ת מצינורי ההשפעה של השלטון, לזאת הנני להזהיר כי איסור חמור הוא להנות מכספים הבאים ממקורות השלטון בכל אופן שהוא, כי זוממים לכבוש ולהביא תחת דגלם את שארית פליטתנו, מחמד עינינו, בתי הת"ת שנותרו לפליטה בארה"ק. השמרו והזהרו, שלא להעמיד ח"ו את בסיס קיומם ומקור יניקתם של הת"ת הקדושות, מממון הבא מאותו השלטון המבקש לעקור את הכל. חוסר על נפשות בניכם, כל תתנו המשחית לנגוף ח"ו. וכבר מנויה וגמורה היא מאת גאוני תקיפי קדמאי זי"ע, אשר הנתמך ממקורות הרשע, לא ינקה, ובהכרח יתקם ממקור הקדושה, ויכבה שלהבת קה היוקדת בקרבו.

'אִנְכֵאפִן'. איבערדעם האָט מען אים גערופן מיט דעם נאָמען 'אַחָז', (ווייל דורך) דעם איז געווען דער בִּיטוּל, אַז 'אַחָז'!

ער האָט עס 'אַנגעכאַפֿט'! ער האָט עס 'דערווישט'!

מיט 'דעם' האָט ער עס דערווישט, [על ידי שאמר] ער וויל עס אויסהאַלטן.

איבערדעם רופט מען אים אָן אויף דעם [על האחיה], ווייל דאָס איז געווען דער גאַנצער בִּיטוּל, דאָס אויסהאַלטן.

ג

ולענינינו: בענין החוקת מוסדות היראים בארץ ישראל

קאָן מען פאַרשטיין:

די נְסִיוֹנוֹת זענען זייער גרויס.

זייער ווייניג איז דאָ, וואָס מ'האַלט זיך פעסט.

[און] ווייסט דער אייבירשטער נאָך, ווילאנג מ'וועט דאָס אויסהאַלטן.

על כל פנים זיי ווילן חלילה נאָך [מער] שטערן גאָר.

[און] זיי האָבן שוין אַ פֿסוֹת עֵינִים, אַז זיי דערווישן אַריין יעדן.

נא

[וממילא] איז דאָס אַ גרויסער נְסִיוֹן, [אז] מ'זאָל קענען דאָרטן אויפהאַלטן די תְּלִמּוֹד תּוֹרוֹת. דער וואָס ער וויל נישט אַריינפאַלן אין 'זיי', ער וויל זיך נישט איבערגעבן פאַר קיין 'אַחָז' [הרשע].

[נאָר] מ'וויל מאַכן [אז] דעם 'אַחָז', דאָס זאָל זיין פון ערליכע אידן, [אז] 'אידישע אידן' זאָלן עס אויסהאַלטן, פון דאָרט זאָל קומען דער מְקוֹר.

דאָס איז דאָס גאַנצע, דאָס איז דער יסוד.

[ומזה יכולין להבין] וואָס פאַר אַ דְּבַר גָדוֹל דאָס איז, אַז מ'זאָל דאָס אויפהאַלטן.

מ'זאָל אויסהאַלטן די אידן, מ'זאָל מַחְזִיק זיין די אַלע תְּלִמּוֹד תּוֹרוֹת.

נב

ישוב הקושיות בפרשת נשא

[ונחזור ליישב הדקדוקים שבפרשת] וַיִּשְׁלַחוּ מִן הַמַּחֲנֶה כָּל צְרוּעַ וְכָל זָב וְכָל טָמֵא לִנְפֶשׁ [וגו', וביתור אומרו] בֵּין עֲשׂוֹ.

נג

ישוב קושיא ט - מהנועם אלימלך

הנועם אלימלך מפרש יתור לשון בן עשו, שעל ידי מדרגתם הקדושה בשלש מדרגות של קדושה (הנרמו בשמות גִּרְשׁוֹן קָהֶת וּמָרְיָה), השיגו ישראל והבינו לעשות כן מעצמם, לשלוח מאתם שלש בחינות מדרגות המומאה (הנרמו בלשון צְרוּעַ זָב וְכָל טָמֵא לִנְפֶשׁ), אף טרם שנצטוו במצוה לעשות כן

דער נועם אלימלך זאָגט^{לט}, [לפרש] וואָס שטייט נאָכאַמאַל בֵּין עֲשׂוֹ.

^{לט} בנועם אלימלך פרשת נשא: וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה כו' וַיִּשְׁלַחוּ מִן הַמַּחֲנֶה כָּל צְרוּעַ וְכָל זָב וְכָל טָמֵא לִנְפֶשׁ כו' וַיִּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כו' בֵּין עֲשׂוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. נראה לפרש הכפל לשון וַיִּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בֵּין עֲשׂוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שהוא יתור לשון. ונראה כי אמר השם יתברך ב"ה לישא אֶת ראש בְּנֵי גִרְשׁוֹן קָהֶת וּמָרְיָה, כי רָמַז בזה, להיות שיש שלשה מיני צדיקים השונים במדרגתם זה מזה. והוא, יש צדיק הנקרא קָהֶת, על שם מעשיו הקדושים והטהורים, ואליו 'קָהֶת' עֲמִים (ויחי מט, י), ללמד להם דרכי ד' הטובה. ומשנהו הנקרא מָרְיָה, על שם שמסגף עצמו בתעניתים בסגופים הקָרִים, מרוב יראתו ופרישתו. והשלישי הוא אשר הוא כְּגֵר בארץ, וּשְׁפָל בְּרֶךְ

זאָגט דער נועם אלימלך, גרשון קהת ומררי זענען די גרויסע צדיקים וקדושים, (ושמותיהם) דאָס ווייזט אויף גרויסע מדות.

[און] אז מ'שטעלט אהער צווישן אידן די גרויסע מדות, ווייסט מען שוין אליין אז מ'קען זיך נישט אנקערן מיט קיין צרוע וזב וכל טמא לנפש, [דהיינו] מיט קיין בעלי עברות, מ'דארף שוין ניטאמאל אנזאגן.

[איבערדעם] זאָגט ער פן עשו, זיי האָבן שוין 'אליין' אזוי געטון, נאָך פריער, נאָך איידער [די ציווי]. דאָס איז געווען ממילא.

און עקסטער האָט די תורה הקדושה מצוה געווען דערויף.
אזוי שטייט אין נועם אלימלך.

גר

ישוב קושיא ט - מהייט לב

והייט לב מפרש יתור לשון פן עשו, שעל די שילוח בעלי עבירות מן המחנה, עשו פאָשר צוה' ה' גם בשאר כל המצות

אין ייטב לב שטייט, זאָגט ער אויף אן אנדערע בחינה.

אז ס'איז געווען וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש, [שזה רומז על

וענות גדול, נבזה בעיניו נמאס, ועל שם כך נקרא גרשון, כי אמר גר הייתי וגו' (שמות ב, כב). ○ וכשיש שלשה מדריגות הקדושים הללו בישראל, אזי ניצולים משלש מדריגות אחרים, והם צרוע וזב וטמא לנפש. ולכך צוה השם יתברך ברוך הוא לשלח מן המחנה אותן השלש. וישראל קדושים נביאים הם, ותיכף כשנצטוו בשלש מדריגות הקדושים, והם גרשון קהת ומררי, הבינו מעצמם הדבר, שצריך לשלוח השלש אחרים מן המחנה. ולזה בא השפת יתור באומרו פן עשו, פירוש אפילו קודם שנצטוו במצוה זו, הבינו מעצמם זה, וכווננו אל האמת ושלחו אותם, למען יהיה מחניהם קודש בשלש מדריגות הקדושות, והבן.

^ב ייטב לב פרשת נשא: צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה וגו' ויעשו כן בני ישראל וגו' כן עשו בני ישראל. יש להבין מאי פן עשו, וכאשר דקדק רש"י למעלה בפרשת בא (יב, כח), עיין שם. ○ ונראה לי בהקדם לבאר המסורה, המול לו כל זכר יאז' יקרב לעשתו (בא שם, מח), יאז' ירצו את עונם (בחקותי כו, מא), אז תצליח את דרךך יאז' תשכיל (יהושע א, ח). על פי מה שנאמר (נצבים ל, יב-יד) לא בשמים הוא וגו' כי קרוב אליך הדבר מאד בפיו ובלבבך לעשתו, ולכאורה לפי ראות עיני האדם לא כך הוא. אבל הענין מבואר בספרים, כי כתיב (תהלים לד, יג) מי האיש החפץ חיים אהב ימים 'לראות' טוב, שיהיה הטוב נחמד בעיניו, מלשון רואה אני את דברי אדמון (כתובות ק:), על זה אמר (תהלים שם, טו) תחלה סור מרע, אחר כך ועשה טוב, כי תחלה צריך להסיר זוהמת הרע מקרבו, ואז יטעם מעינות התורה והמצות, כמו שאמר דוד (שם ט, יא) הנחמדים מהבן ומפיו רב ומתוקים מדבש וגו'. ○ ומבשרי אזהרה, כמו בחולי הגוף, בעוד שהאצטומכא איננו נקי אפילו נותנים לו כל מעדנים לא יטעם בו טעם מתוק, כי אם מר לו מר. כמו כן בחולי הנפש, מתחלה צריך לזכך הלב והאברים מזוהמת החטא, אחר כך יטעם ויראה כי טוב דרך התורה והמצוה, ובכל כחו כסוף יכסוף ויחפץ ויחשק בחשק נמרץ לעשותם, ולא ינוח ויאז' יקשוד עד אם יבצע מעשהו ויפך רצונו וחפצו למלאות רצון קונו וחפץ צורו יתברך שמו. ואז בהיותו בר לבב ונקי כפים, באמת הדבר קרוב מאוד בפיו ובלבבו לעשותו. ומה שנראה חרוק, הוא מכת הוזהמא שלא טעם מקרב איש, אבל בהוציא הוזהמא, אז נאמר לא בשמים הוא וגו' כי קרוב אליך הדבר וגו'. ○ והראיה על זה שתחלה צריך להיות סור מרע, ואחר זה עשה טוב, ממה שמצינו שאמר הקב"ה (בא שם, כא) משכו וקחו לכם צאן של מצוה, וכמו כן מה שצוה ה' (שם, מח) למול קודם עשות הפסח וכו', שתחלה צריך לסור ממנו כח הרע וכו', אחר כך צוה התורה עשות הפסח. וממילא מובן, אם כבר חטא, תחלה צריך לתקן מה שחטא ולרצות את בוראו, אחר כך יעשה הטוב. ○ וזאת תורת המסורה, המול לו כל זכר וזאן יקרב לעשתו לפסח, וכמו כן אם חטא וזאן ירצו את עונם, אז תצליח את דרךך וזאן תשכיל. מה שאין כן אם יקדים עשות הטוב בטרם יסור מרע, לא יצליח בדרכיו, כי לא ירצון יהיה. וכאשר שמעתי לפרש (תהלים קכו, ב) שָׁאוֹ לָכֶם מִשְׁפִּימֵי קוֹם, היינו קום עשה, מאַחֲרֵי יִשְׁבֹּת, הוא הלא תעשה שהוא 'שב' ואל תעשה (צ"י תפלה למשה תהלים שם). כי אם מתחלה יקיים שב ואל תעשה מה שאסרה תורה, אחר כך יקיים קום ויעשה המצוה שבתורה. ○ והוא שנאמר וישלחו מן המחנה כל צרוע זו עבודה זרה, וכל זב זו גילוי עריות, וכל טמא לנפש זו שפיכות דמים, כדאיתא במדרש רבה (ו, י. והובא להלן), שהן כללות עבירות החמורות שבתורה, שמהן מסתעפין ענפי יתר העבירות. ולא יטמאו את מחניהם, אברהם, יצחק, ויעקב, ויעשו כן בני ישראל וישלחו אותם וגו', ואז פאָשר דבר ה' אל משה 'כל התורה כולה', פן עשו בני ישראל, כי אחר שסרו מהרע, היה קרוב אליהם דברי כל התורה, ובהם ולבם לעשותם, וכאמור.

בעלי עבירה, וז"ל דער מדרש רעכנט אויס^{מא} אז צרוע מיינט מען עבודה זרה, און זב איז גילוי עריות, און טמא לנפש מיינט מען שפיקות דמים.
[וממילא] אז מ'האט 'די' אוועקגעשיקט, איז געווען פאָשר צנה ה' פן עשו, האָט מען געקאָנט אין 'אנדערע זאכן' אויך זיין אן ערליכער איד.
[אבער] טאָמער שיקט מען זיי נישט אוועק, איז מען פאָרבלענדט, ווייסט מען נישט דעם דרך אין 'אנדערע זאכן' אויכעט.
אזוי שטייט אין ייטב לב.

[והיוצא מדבריהם הק', כי בפרשת שילוח טמאים, נרמז בזה גם חיוב ההרחקה מבעלי עבירות חמורים, ועל ניקוי המחנה ממדריגות ובחינות כאלו שאינם היפוך הקדושה].

נה

ישוב קושיא ט - מדברי המדרש בספרי

נאָר וואָס דען, אין ספרי טרעפט מען נאָך^{מא} אין דעם פן עשו.
ער זאָגט, פן עשו, [לרבות] אז די משתלחים האָבן אויך אזוי געטון, זיי זענען פֿרצון געגאָנגען [מחוץ למחנה].

נו

הקדמה לישוב קושיא ט-א - ללרכינו

הנה לפי פשט הכתוב מיידי כאן מדיני שילוח טמאים כפשוטו, והיינו זב ומצורע וממא מת ממש
נאָר לעולם איז אזוי, דאָ איז דאָ צוויי זאכן.
דער אַמַת [איז], אַין מקרא יוצא מידי פשוטו, די מצות עשה גייט אַרויף אויף צרוע און זב און טמא לנפש, מ'זאָל זיי משלח זיין פון די מחנה.
נו [על זה קשה] ווי קאָן זיין [בני דעם] אזא גרויסער חסרון פֿיס [קושיא י] ..
.. [והגם דמשמע במדרש דגם כפשוטו לא אירע טומאות אלו] סיידן ער האָט געזאָלט האָבן עפעס אַ חטא קלמב.

[אמנם] און עקסטערדעם [וואָס ס'קומט] וועגן אַ חטא, אָבער דאָס איז דאָך אַ הלכה, ס'איז פאָרגעקומען [אזא זאך ווי] צרוע וָב, [אדער] טמא לנפש אז ער האָט אָנגערירט [למת. און] ער האָט געקאָנט זיין גאָר אַ צדיק, און ער איז נטמא געוואָרן פון עֲצֻמוֹת יוֹסֵף, וכדומה. [ואכתי צריך טעם במה היה כאן ענין חסרון פֿיס].

נז

נאָר לעולם [ענין הפרשה לפי פשוטו] דאָס איז דאָך [לכאורה] נישט קיין נצחיות.
למשל בַּזְמִינוּ, איז דאָך גאָרנישט נוהג קיין טומאה וְטִהָרָה^{מג}, היינט ווערט מען נישט נִשְׁתַּלַּח פון דער מחנה, ס'איז גאָרנישט נוהג דער דין בַּזְמִינוּ [למעשה, לענין לצאת חוץ לירושלים]^{מד} ..

^{מא} בספרי פרשת נשא (סוף פסקא א): וַיֵּעָשׂוּ בֶן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. להודיע שבחן של ישראל, שכשם שאמר להם משה, כן עשו. מה תלמוד לומר פאָשר דבר ה' אל משה פן עשו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מלמד שאף הטמאים לא עקבו.

^{מב} ועיין גם להלן באות ס.

^{מג} היינו שאינו עושה נפק"מ כ"כ למעשה. ועיין כעין זה בלשון ספר החינוך (מצוה קעח): ונוהג ענין זה שבעל זיבה נקרא טמא, בכל מקום ובכל זמן, אבל עכשיו בעונותינו שאין לנו מקדש ולא טהרות, אין לנו לחשוב טומאת הזב במצוה נוהגת, לפי שאין לנו לעשות בענין הזיבה שום דבר. ובזמן הבית נוהג, להביא עליה קרבן.

^{מד} כיון שאין לנו 'מצורע' בזמן הזה [דמלבד שאינו בנמצא, גם אינו נוהג דין טומאת צרעת בזמן שאין לנו כהנים הבקאים

אמנם לפי הדרש שבמדרש, מתפרש הכתוב על בעלי עבירות המורים שעברו על עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, והכתוב מזהיר עד כמה צריך להתרחק מהם, ולהבדיל אותם מתוך המחנה

נָאֵר [הפרשה דשילוח טמאים נדרש עוד בכאן, ווי] דער מדרש זאָגט^מ, רַבֵּנָּן פִּתְרִין קָרִיא בְּגִלוּת, צָרוּעַ מֵיִינֵט עֲבוּדָה זָרָה, - דער מדרש זאָגט אַרויס דעם פֿשֿט [שכתב הייטב לב], - [זב זה גילוי עריות], וְכָל טָמֵא לִנְפֶשׁ [זה שפיכות דמים], אַז מ'זָּאל מְשַׁלַּח זֵיין דִּי [בעלי עבירות] המרומזים בלשון כָּל [צָרוּעַ וְכָל זָב וְכָל טָמֵא לִנְפֶשׁ].

במראות הנגעים (עי' ספר החינוך מצוה קסט בשם הרמב"ם, ושם במצוה קעד), דרך המצורע משתלח חוץ לג' מחנות. ונמצא דממקום שהולכים ושכיחים שם גם עתה, אין צריכין להשתלח. כן צריך לומר הכוונה, דהרי לענין מחנה שכינה ולויה שפיר נוהג וישייר מצוה זו גם בזמן הזה לענין שאר טמאים השכיחים גם כהיום וזהם נדות ויולדות וזבות, זבין ובעל קרי, שמשתלחים גם ממחנה לויה, וטמא מת לענין מחנה שכינה, דהיינו לענין שלא ליכנס במקום המקדש והעזרה שהוא מחנה שכינה, ובכל הר הבית שהוא מחנה לויה (עי' בגמרא פסחים טו-טז: וזבחים קטז: וברמב"ם ביאת מקדש ג, ב-ג, וברש"י נשא שם). וכמבואר ברמב"ן נשא (ה, ב), וברמב"ם (בית הבחירה ו, יד-טז), ובספר החינוך (מצוה שסט) שנוהג מצוה זו גם בזמן הזה, וכן פסק במגן אברהם (תקסא, ב), ועיין באורך בשו"ת בנין ציון (סימן א-ב). וכן הזכיר רבינו בעל הגאולה ועה"ת (סימן צג, וסימן קז) שעוברים בזה באיסור חמור של כרת. וכעין דברי רבינו כאן, עיין באגרא דכלה פרשת נשא וז"ל: צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה כל צָרוּעַ וכו'. ראיתי לפרש כל הפרשה בדרך רמז, כי התורה היא נצחית, ואי אפשר לומר שבזמן הזה בטלה המצוה הזאת וכו'. [ועי"ש מה שפירש בזה לדרוכן].

^מבמדבר רבה (ז, ט): דבר אחר צו את בני ישראל, רבנן פתרינן קרייה בגלות. צו את בני ישראל, על שעברו ישראל על המצוה, נתחייבו שילוח זה גלות, הלא הוא דכתיב וישלחו מן המחנה, אין וישלחו אלא לשון גלות, כמה דתימא (ירמ' טו, א) שלח מעל פני ירצאו. מן המחנה, זו ארץ ישראל ששם השכינה חונה. כל צָרוּעַ וְכָל זָב וְכָל טָמֵא לִנְפֶשׁ, רָמַז להם שאם יעברו ישראל על שלש עבירות הללו, עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, יתחייבו גלות. צָרוּעַ זו עבודה זרה, מה מצורע מטמא בביאה, אף עבודה זרה מטמא בביאה. זָב זו גילוי עריות וכו'. טָמֵא לִנְפֶשׁ אלו שופכי דמים, שהן מטמאין עצמן ומטמאין הארץ בשפיכות דמים. ותנינן כן (אבות ה, ט) גלות בא לעולם על עבודה זרה ועל גילוי עריות ועל שפיכות דמים, ועל שמיטת הארץ. על עבודה זרה כיצד, הוא אומר (מחוקי כו, ל) והשְׁמַדְתִּי אֶת בְּמַתִּיכֶם וגו', וכתיב (לג) וְאַתְּכֶם אֲזָרָה בְּגוֹיִם וגו', אמר להם המקום לישראל, הואיל ואתם רוצים בעבודה זרה, אף אני אגלה אתכם למקום שיש עבודה זרה, לכן השְׁמַדְתִּי אֶת בְּמַתִּיכֶם. ועל גילוי עריות כיצד, אמר רבי ישמעאל בר' יוסי, כל זמן שיש ישראל פרוצין בעריות, שכינה מסתלקת מהם, שנאמר (תצא כג, טז) וְלֹא יֵרָאֶה בָךְ עֲרוּת דָּבָר וְשֵׁב מֵאַחֲרֶיךָ. ועל שפיכות דמים כיצד, שנאמר (מסעי לה, לג) וְלֹא תִחַנְפוּ אֶת הָאָרֶץ וגו', מגיד הכתוב בשפיכות דמים מטמא את הארץ, ומסתלקת השכינה. ומפני שפיכות דמים חרב בית המקדש וגלו ישראל מארצם. ודברים הללו היו במקדש ראשון, ולכן גלו וחרב בית המקדש וכו'. והשילוח הזה אמור בגלות בבל. מִזְכֵּר עד נִקְבָּה תִשְׁלַח, הרי זה אמור כנגד גלות מדי, שהלכו מבבל למדי, ולפי שלא יצאו מארץ ישראל כשגלו למדי, לכן לא נאמר כאן מִחֲנָה. ולמה כתיב בגלות מדי מִזְכֵּר עד נִקְבָּה, רָמַז להם שעתידה מלכות מדי לגזור עליהם גזירות מזכר ועד נקבה, שנאמר (אסתר ג, יג) וְנִשְׁלַחֹת סָפְרִים בְּיַד הָרָצִים אֶל כָּל מְדִינַת הַמֶּלֶךְ לְהִשְׁמִיד וגו'. אֶל מִחוּץ לַמִּחְנָה תִשְׁלַחֹת, הרי זה אמור כנגד גלות אדום, שהחריבו ביהמ"ק והגלו את ישראל מארצם. ולמה סמך גלות אדום אצל גלות בבל, לפי שכשם שבבל חרב המקדש והגלה ישראל, כך עשו אדומיים וכו'. ואע"פ שגלות מְדִי מבדיל ביניהם במקרא, לא עשה הכתוב כן אלא מפני שגלות מדי לא בא אלא מכח גלות בבל, כשגלו למדי מבבל יצאו. וְלֹא יִטְמְאוּ אֶת מִתְחִינֵה, הרי זה אמור כנגד שעבוד יוון, ולכן לא נאמר בזה שילוח, שלא הגלום מארצם. ולכן נאמר בזה טומאה, שטמא יונים את ההיכל בעבודה זרה שלהם. אֲשֶׁר אֲנִי שָׁכֵן בְּתוֹכֶם, רָמַז להם שבכל מקום שיגלו שכינה עמם. תני רבי נתן אומר, חביבין ישראל שכל מקום שגלו שכינה עמם, גלו למצרים שכינה עמם שנאמר (שמואל א' ב, כז) הִנְגַּלָה נִגְלִיתִי אֶל בֵּית אֲבִיךָ וגו', גלו לבבל שכינה עמם, שנאמר (ישע' מג, יד) לְמַעַנְכֶם שִׁלַּחְתִּי בְּכֹלָה וגו', גלו לעולם שכינה עמם, שנאמר (ירמ' מט, לה) וְשָׁמַתִּי כִסְאִי בְּעֵלָם, גלו לאדום שכינה עמם, שנאמר (ישע' סג, א) מִי זֶה אֵל מֵאֲדוֹם. וכשהן פזורין שכינה עמם, שנאמר (נצבים י, ג) וְשֵׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתֶךָ וגו', והשיב לא נאמר אלא ושב, ואומר (שיר השירים ד, ח) אֲתִי מִלְּבֹנֹן כֹּלָה וגו'.

וַיַּעֲשֵׂה כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיִּשְׁלְחוּ אוֹתָם אֶל מִחוּץ לַמִּחְנָה, כיון שחטאו גלו. אֲשֶׁר דָּבָר ה' אֵל מֹשֶׁה כֵן עָשָׂה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מה דיבר הקב"ה למשה, שאם יעשו תשובה במלכיות שיהיו שם, הקב"ה מקבצם, שנאמר (נצבים ל, א-י) וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עֲלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַהֵם הַבְּרָכָה וְהַקְלָלָה וגו' וְהִבִּינֶה ה' אֱלֹהֶיךָ וגו' וימל ה' אֱלֹהֶיךָ וגו'. כֵּן עָשָׂה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שעתידין וישעשו תשובה באחרית הימים, והם נגאליים, שנאמר (ישע' ל, טז) בְּשׁוֹבָה וְנַחַת תִּשְׁשַׁעוּן. וכשם שמצורע וזב וטמא נפש לא יטהרו לעולם עד שיבואו במים טהורים, כך עתיד הקב"ה לזרוק עליהם מים טהורים ולטהרם, שנאמר (יחזקאל לו, כה) וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מִים טְהוֹרִים וְטָהַרְתֶּם וגו'.

דאָס איז לכאורה צוויי [אַנדערע] זאַכן, [הפֿשט װײַזן].
דעמאָלטס בײַמ׳ס הָהֶם מײַנט מען דאָך [כפי הפשט, ולא כפי הדרש (וכדלהלן)].

נט

והנה הפשט והדרש לעולם שניהם אמת, כי דרשות חז"ל הם עיקר גדול,
אבל מכל מקום אין מקרא יוצא מידי פשוטו, וכמבואר בגמרא אצל רב כהנא

[און] אַ קָלֵל אִיז, דער מדרש איז אָמֶת, [היינו הדרש].

[ווי] די גמרא זאָגט^מ ביי רב כהנא, ער איז געווען אַכצן יאָר און ער האָט שוין
אויסגעלערנט גאַנץ ש"ס, האָט ער נאָכנישט געוואוסט [אז] אין מקרא יוצא מִיָּדִי
פֿשוטו, נאָר די דְּרָשׁוֹת [האָט ער געוואוסט].
אַבער אין מקרא יוצא מִיָּדִי פֿשוטו איז אויך אָמֶת. אין ביידע זאָגט מען דאָך
הִלְכוֹת, ביידע זענען אָמֶת.

ס

ישוב קושיא יא

אמנם כאן בפרשה זו בדרך כלל לא נתקיים ציווי הפשט והדרש בזמן אחד, כי אז ברור המדבר ודאי לא היה שייך
הציווי כפי 'הדרש', כי לא היו בהם רשעים גמורים באלו הג' חמורות, והתפרש רק כפי 'הפשט' לשלוח זב ומצורע
ומטא מת ממש

נאָר וואָס דען, אויפֿאַמאָל האָבן די ביידע נישט קיין פּלאַץ [בזו הפרשה, הדרש עם
הפשט, דלא מיירי בזמן אחת].

[דהנה ברור המדבר כשנצטוו על זה], דעמאָלטס איז נאָכנישט געווען חלילה אַזעלעכע
רְשָׁעִים [שיעברו על ג' עבירות החמורות].
זיי זענען געווען דעמאָלטס אַלע בלויז צִדִּיקִים.

הגם ס'איז דאָך אײַביג געווען [עפעס] אַ חֲטָא קל, און די וואָס זענען טאַקע, אַ
חֶלֶק איז דאָך פאַרקערט געווען [ווי צדיקים, און] ס'איז נאָך געבליבן אַזוי עפעס אַ
שטיקל פֿגֶם [גם לדורות, מחטא העגל]. אָבער ס'איז דאָך געווען דער דור הַמִּדְבָּר [וואָס]
איז דאָך געווען זייער גרויס, ס'איז [אודאן] נישט געווען קיין גילוי עריות, מיט קיין
שְׂפִיכוֹת דָּמִים, און קיין עֲבֻדָּה זָרָה איז נישט געווען.

[וממילא] דעמאָלטס איז טאַקע נאָר געווען דער פּראָסטער פֿשֶׁט, צָרוּע, וְכָל זָב,
וְכָל טָמֵא לִנְפֶּשׁ.

סא

אמנם בזמן הזה דלא שייך כל כך לקיים הציווי כפי 'הפשט', אבל לעומת זה מתקיים הכתוב
כפי ציווי 'הדרש', שהוא אזהרה על ההרחקה מן הרשעים שהם בעלי עבירות חמורות

[אמנם] לְדִוְרוֹת, ווען ס'איז נישטאָ קיין דיני טומאָה וְטִהָרָה, איז דאָ ווידער דער
אַנדערער פֿשֶׁט [של 'הדרש', דקאי על ההתרחקות מבעלי עבירות].

^מ בגמרא שבת (סג): מאי טעמא דרבי אליעזר דאמר [כלי זיין] תכשיטין הן לו, דכתיב (תהלים מה, ד) תָּגוֹר תַּרְבֶּךְ על יָרֵךְ גִּבּוֹר הוֹדֶךְ וְהִדְרֶךְ. אמר ליה רב כהנא למר בריה דרב הונא, האי בדברי תורה כתיב [פירש'': הוי זהיר לחזור על משנתך, שתהא מזומנת לך בשעת הדין, להביא ראיה, כחרב על ירך גבור לנצח במלחמה, והוא הודך והדרך], אמר ליה אין מקרא יוצא מידי פשוטו. ◦ אמר רב כהנא, כד הוינא בר תמיני סרי שנין והוה גמירנא ליה לכוליה הש"ס, ולא הוה ידענא דאין מקרא יוצא מידי פשוטו עד השתא. מאי קא משמע לך, דליגמר איניש והדר ליסבר [דליגמר איניש לגרוס שמעתא מרביה, ואף על גב דלא ידע לכולהו טעמיה. והדר ליסבר טעמיה. דהא קשה ליה לרב כהנא ולא הוה ידע להאי טעמא, ותלמודיה הוה קים ליה מדהוה בר תמיני סרין].

איבערדעם זענען די ביידע אַמַת. דעמאַלטס [לדורות] מוז דאָס זיין, דאַרף מען זיך 'אַפשיידן' פון דאַרטן וואו ס'איז דאָ עבֹדָה זָרָה מיט גילוי עריות, הַשֵּׁם יִשְׁמְרֵנוּ. [און] ווער שמועסט [נאָך] פון מיננת [החמור אף מע"ז], מוז מען 'אַנטלויפן' פון דאַרט.

סב

ישוב קושיא י

והנה איתא במדרש, דבזמן הזה מונחים האוצרות של ממון אצל הרשעים, והצדיקים הם עניים [ובכן לפי הדרש דקאי על הרחקה מהבעלי עבירות, שפיר נרמז כאן ענין חסרון כיס בדבר]. [דהנה] ס'שטייט אין מדרש רבה פרשת משפטים^{טז}, אַז ווען אידן זענען אין גלות, 'שטייט איין' דאָס געלט ביי רשעים, וְהַצְדִּיקִים עֲנִיִּים. [און] לְעֵתִיד וועט מען עפענען די אוצרות גן עדן, פֶּאֶר די צדיקים. אַזוי שטייט אַרויס אין מדרש.

סג

ואתי שפיר מה שהכתוב מצוה כאן כאן בלשון זירוז, מטעם שהוא במקום שיש 'חסרון כסף'. כי ענין ההרחקה מן הרשעים עולה הרבה פעמים בחסרון כס גדול, כי הרשעים הם העשירים ונתוני עליון, ולהתברל מהם צריכין לוותר על הרבה כסף

אַבער יהיה [איך שיהיה], דאָס קער אויך צום גלות, אַז דאָס געלט שטייט איין ביי 'די'.

[וממילא] אַז מ'וויל פון 'די' אַנטלויפן, מ'זאָל נישט אַריינפאַלן אין קיין 'אַחז', איז דאָס א' טיייערער ביסן', האָט מען שאָדן אסאך געלט. אַזוי ווי מ'שמועסט, אַזוי ווי מ'זעט טאַקע. די וואָס קערן זיך אָן מיט 'די', דאַרט איז דאָ געלט. און מ'פאַלט אַריין.

סד

סיום ישוב קושיא יא

איבערדעם זאגט ער אין צו אלא לשון זירוז, מִיד וּלְדוֹרוֹת.

^{טז} בשמות רבה משפטים (לא, ה): אַם כֶּסֶף תִּלְוָה אֶת עַמִּי (משפטים כב, כד). כיון שבנה שלמה את הבית, אמר להקב"ה בתפלתו, רבון העולם, אִם יֵשׁ אָדָם שִׁיתַּפְּלֵל לִפְנֵיךְ שֶׁתֵּן לוֹ מִמּוֹן, וְאַתָּה יוֹדֵעַ שְׂרַע לוֹ, אֵל תֵּת לוֹ, וְאִם רְאִיתָ אָדָם נָאָה בְּעִשְׂרוֹ, תֵּן לוֹ, שְׁנֵאמַר (דברי הימים ב' ח, לט) וְנָתַתְּ לְאִישׁ כָּכָל דְּרָכָיו אֲשֶׁר תִּדְּעַתְּ לִבּוֹ וְכִי אָתָּה יִדְעָתָ לִבְדָּךְ אֶת לִבִּי כָּל בְּנֵי הָאָדָם]. לפי שבעולם הזה היו הרשעים עשירים, ונתונים בשלֹוה וְהַשְׁקֵט, וְהַצְדִּיקִים עֲנִיִּים, אֲבָל לְעֵתִיד לֵבָא כְּשִׁיתַּחַת הַקֶּבֶה לְצִדִּיקִים אוצרות גן עדן, הרשעים שאכלו נשך ותרבות עתידין להיות נושכין בשיניהם את בשרם, שְׁנֵאמַר (קהלת ה, ה) הַכְּסִיל חֲבֵק אֶת יָדָיו וְאָכַל אֶת בִּשְׂרוֹ, וְהֵם אוֹמְרִים וְלֹאִי הֵינּוּ פּוֹעֲלִים וְהֵינּוּ טוֹעֲנִין בְּכַתְּפֵנוּ, וְלֹאִי שֶׁהֵינּוּ עֹבְדִים וְיֵהִי לָנוּ כֵךְ, שְׁנֵאמַר (שם, ו) טוֹב מֶלֶא כֶף נָחַת מִמֶּלֶא חֲפָנִים עֲמָל וְרַעוּת רוּחַ, לִכְךָ נֵאמַר אִם כֶּסֶף תִּלְוָה אֶת עַמִּי. אִמְרוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקֶּבֶה, וְמִי הֵם עִמָּךְ, אִמְרוּ לָהֶם הַעֲנִיִּים, שְׁנֵאמַר (ישעי' מט, יג) כִּי נָחַם ה' עַמּוֹ וְעָנְיָיו יִרְחֵם. ׀ מֵדַת בֶּשֶׁר וְדָם, אִם הָיוּ לוֹ עֲנִיִּים קְרוֹבִים וְהָיוּ עֹשִׂי, אִינוּ מוֹדֵה בָהֶם, שְׁנֵאמַר (משלי יט, ז) כָּל אֲחִי רֵשׁ שְׁנָאָהוּ, וְהַקֶּבֶה אִינוֹ כֵן, שְׁנֵאמַר (דברי הימים א' כט, יב) וְהָעֶשֶׂר וְהַקְּבוֹד מִלְּפָנֶיךָ, וְאִינוּ מְחוּפָּה אֵלָּא עַל הַעֲנִיִּים, שְׁנֵאמַר (ישעי' יד, לב) כִּי ה' יִסַּד צִיּוֹן וְכֶה יַחְסֹד עֲנִי עַמּוֹ, לִכְךָ נֵאמַר אִם כֶּסֶף תִּלְוָה אֶת עַמִּי.

ובתנחומא משפטים (סימן ט): אַם כֶּסֶף תִּלְוָה אֶת עַמִּי וכו'. כשבנה שלמה בית המקדש, עמד בתפלתו, ואמר רבון העולם, אִם יִתְפַּלֵּל אָדָם עַל הַמּוֹן בְּבֵית הַזֶּה וְאַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁמִּשְׁחִית בִּמְמוֹנוֹ, אֵל תֵּת לוֹ. וְאִם תִּרְאֶה שֶׁהַעוֹשֶׁר טוֹב לוֹ תֵן לוֹ וכו'. ׀ לפי שבעולם הזה הרשעים עשירים, וְהֵם נְתוּנִים בְּשִׁלּוּהוּ, שֶׁהַקֶּבֶה מְשַׁלֵּם לָהֶם מִיעוֹט מַעֲשִׂים טוֹבִים שְׁבִידִים בְּעוֹלָם הַזֶּה, שְׁנֵאמַר (ואתחנן ז, י) וּמִשְׁלָם לְשִׁנְאָיו אֶל פְּנֵיו, וְכַתִּיב (תהלים צב, ח) בִּפְרוֹךְ רִשְׁעִים כְּמוֹ עֶשֶׂב, אֲבָל לְעֵתִיד לֵבָא הַקֶּבֶה פּוֹתַח אוצרותיו לְצִדִּיקִים עֹבְדָיו בְּגֵן עֵדֶן, וְהַרְשָׁעִים שֶׁאֲכָלוּ אֶת הָרִיבִית נוֹשְׁכִין בְּשִׁנְיָהֶם אֶת בֶּשֶׂרם וְתוֹהִין וכו'. ׀ אִמְרוּ דוֹד לִפְנֵי הַקֶּבֶה, רַבּוֹן הָעוֹלָם יִשָּׁב עוֹלָם לִפְנֵי אֱלֹקִים (תהלים סא, ח), תִּישַׁר עוֹלָמְךָ בְּשׁוּהוּ, וְהַעֲשִׂירִים וְהַעֲנִיִּים, אִמְרוּ לוֹ אִם כֵּן חָסֵד וְאַמַּת מִן יִצְנָהוּ, אִם יֵהִיו כּוֹלֵם עֲשִׂירִים אוֹ עֲנִיִּים, מִי יוֹכַל לַעֲשׂוֹת חֶסֶד.

מִיד אִיז אַזוי ווי 'דער' פֿשט [הפשוט, דקאי על דור המדבר, ובזמן הבית].
און לְדורות [איז אַזוי ווי] דער 'אַנדערער' פֿשט [של המדרש, דקאי על הרחקה מבעלי
עבירות, דזהו אזהרה השייך לדורות, וגם בזמן הזה].

סה

סיום ישוב קושיא י

[און אויף דעם] זאָגט ער, ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש חסרון פיס.
[והכוונה על הדרש, כי] דעם, שפעטער [בדורות האחרונים] אויף מְשַׁלַּח צו זיין, אין
גלות, איז עס שוין מקום שיש חסרון פיס.

סו

ישוב קושיא ט - לדרכינו

רישא דקרא וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הכוונה שקיימו המצוה כפי הפשט. והסיפא בן עֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בא לרבות
שקיימוה גם כפי הדרש, להתרחק מרשעים ובעלי עבירות. והכוונה דעל ידי קיום הפשט, נמשך גם קיום הדרש
[ועל פי זה אפשר לפרש כפל הלשון שבפסוק וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וגו', דמתחלה אמר וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלְחוּ אוֹתָם אֶל מַחֲזִיז לְמַחֲנֶה, וזה קאי לפי משמעות הפשוט במצות שילוח טמאים, דבשעה
שנצטוו על זה קיימו ההלכה המפורש בפרשה לשלח הטמאים. ושוב אמר בַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה בֶּן
עֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וזה קאי לפי 'הדרש' שבמדרש, דהכוונה על ההרחקה מבעלי עבירות החמורות,
והכוונה דעל ידי קיום המצוה כפשוטו, השפיעו בזה שיעשו בן בני ישראל אף לדורות כפי הדרש, דהיינו
להתרחק מבעלי עבירות ולברוח מהם. (מתוך חידושי תורה למסיבות)].

סז

ישוב הקושיות בפרשת בהעלותך

וועל מיר צוקומען צו דעם ענין - איך וועל שוין נישט מאַרירן זיין - [לבאר] וואָס
איך האָב דאָ אָנגעהויבן צו זאָגן [בפרשתן, מה שדקדקנו בפסוק] אַל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוּרָה (קושיא
א-ה).

סח

[קושיא ח]

מהו החידוש בפסוק וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,
דפירש"י להגיד שבחו של אהרן שלא שינה

[ונדקדק עוד, דהנה] רש"י זאָגט אויף דעם וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, להגיד שבחו של אהרן
שלא שינה.

[ולכאורה קשה, וכי] ס'איז אַ רבּוּתָא, אַז אַהֲרֹן הִכִּיחַ הָאֵט נִישַׁט מְשֻׁנָּה געווען?
פאַרוואָס זאָל ער חלילה גיין מְשֻׁנָּה זיין פון וואָס הָאֵשׁ יִתְבָּרַךְ הָאֵט געזאָגט.

סט

חקרמה ליישוב קושיא א-ח

האָב איך געקלערט [לייב בזה], אַז אין דעם ליגט נאָך אַ פְּנִיָּה, [באומרו] אַל מוֹל
פְּנֵי הַמְּנוּרָה.

ע

מבואר בגמרא דמצד דרום בא השפעת חכמה ותורה, ומצד צפון בא השפעת עושר וממון. וסימנך, מנורה בדרום, ושלחן בצפון

[דהנה] די גמרא זאגט^מ, הַרוּצָה לְהַחֲכִים יְדִירִים, לְהַעֲשִׂיר יִצְפִּין. וְסִימָנָךְ, מְנוֹרָה בְּדָרוֹם, וְשִׁלְחָן בְּצָפוֹן.

קומט אויס, ווען מ'זוכט חֲכָמָה, מ'זוכט תּוֹרָה, דאָרף מען זיין צו דרום. און אז מ'וויל געלט, לְהַעֲשִׂיר, דאָרף מען גיין צו צפון.

עא

ובמדרש איתא, דצד צפון משם יוצא החושך, ועבודה זרה חושך הוא

און יענע וואָך^ט אין מדרש'י שטייט גאָר, אַז פון צפון קומט חוּשֶׁךְ גאָר, מיט עבֻדָּה זָרָה. [ואם כן בממון שהוא נשפע מצד צפון ממש, יש בזה סכנה שלא יבא השפעה זו ממקור לא טוב].

עב

ואהרן הכהן נצטווה כאן במצות המנורה שבדרום, ועי' י' שפיע משם חכמת התורה. ואף שלהחזקת התורה צריכין גם ממון, לזה אמר הקב"ה, ש"ע" עבודת המנורה שבדרום ישפיע גם לצד צפון להמשיך ממון ועושר

על כל פנים איז אזוי. געלט קומט פון צפון.

נו אהרן הכהן, אַז מ'הָאָט אים געהייסן ער זאל זיך 'פאַרטיפֿן' אין די מְנוֹרָה, [ממילא אַז] ער איז געשטאַנען ביי די מְנוֹרָה [שבדרום, והיא השפעת חכמה, אם כן היה זה בדרך] 'יְדִירִים', הָאָט ער נישט געקאַנט מ'שפיע זיין נאָר תּוֹרָה.

נו [אַבער] צו די תּוֹרָה הִקְדוּשָׁה קומט דאָךְ אויס [אַז] מ'ברויך געלט [גם כן, וממקור קדוש, בכדי] אַז מ'זאל נישט חלילה אַריינפאַלן - אַזוי ווי איך האָב פריער געזאָגט (באות נא) - אין אַחוּז'ס דִּרְךָ.

[נאָר] דער בורא כל עולמים האָט אים געזאָגט [אַל מול פֿני המְנוֹרָה וגו'], אַז דו וועסט צינדן די מְנוֹרָה ווי ס'קער צו זיין, דו וועסט פאַררעכטן [בחינת צד] דְרוֹם, דאָס וועט אַליין אַריינשיינען [להשפיע גם 'למולו', אויף] פאַרקערט אין צפון. [שיושפע על ידי זה גם שפע ממון ממקור הִקְדוּשָׁה].

^מ בגמרא בבא בתרא (פה ע): אמר רבי יצחק, הרוצה שיחכים ידירים [פירש"י: בתפלתו יחזיר פניו לדרום], ושיעשיר יצפין. וסימניך [שלא תחליף], שלחן בצפון ומנורה בדרום. ורבי יהושע בן לוי אמר לעולם ידירים, שמתוך שמתחכם מתעשר, שנאמר (משלי ג, טז) אִךְ יָמִים בִּימִינָה בִּשְׁמָאלָה עֶשֶׂר וְכִבּוֹד. והא רבי יהושע בן לוי אמר שכינה במערב, דמצד אצדודי [מעט לצד דרום]. אמר ליה רבי חנינא לרב אשי, כגון אתון דיתביתון בצפונה דארץ ישראל, אדרימו אדרומו [שתהיו פונים לצד ירושלים, משום דכתיב (מלכים א' ח, מה) וַתִּתְּפַלְּלוּ אֵלַיךְ דִּרְךָ אֲרָצָם וגו']. ומנא לן דבבל לצפונה דארץ ישראל קיימא, דכתיב (ירמ' א, יד) מִצָּפוֹן תִּפְתָּח הַרְעָה עַל כָּל יִשְׂרָאֵל הָאָרֶץ. ^ט בפרשת במדבר.

^ב במדבר רבה (ב, י): וְהַחֲנִיִּים קִדְּמָה מִזְרָחָה (במדבר ב, ג) וכו'. ברא הקב"ה ארבע רוחות לעולם, מזרח מערב צפון ודרום. מזרח, משם האור יוצא לעולם. מערב, אוצרות שלג ואוצרות ברד וקור וחום יוצאין לעולם. דרום, טללי ברכה וגשמי ברכה יוצאין לעולם. צפון, משם החושך יוצא לעולם וכו'. וכנגדן סידר הקב"ה הדגלים למשה, אמר לו הקב"ה, משה, מזרח שממנו אור יוצא לעולם יהיה כנגדו יהודה שהוא בעל מלוכה וכו'. צפון משם החושך יוצא לעולם, וכנגדן שבט דן, למה, שהוא הַחֲשִׁיף העולם בעבֻדָּה זָרָה, שעשה יִרְבֶּעָם שני עגלי זהב. וְעִבְדוּהָ זָרָה חוּשֶׁךְ הוּא, שנאמר (ישעי' כט, ט) וְהָיָה בְּמַחְשֶׁךְ מַעֲשֵׂיהֶם, וחזר יִרְבֶּעָם על כל ישראל ולא קבלו ממנו אלא שבט דן, שנאמר (מלכים א' יב, כח-כט) וַיִּזְעַץ הַמֶּלֶךְ וַיַּעַשׂ שְׁנֵי עֲגָלֵי זָהָב וגו' וְאֵת הָאֶחָד נָתַן בְּדָן, ולכך צוה הקב"ה שיחנה דן בצפון, הדא הוא דכתיב דָּגַל מִחֲנֵה דָן צִפְנָה וגו'. [ועיין עוד שם (ג, יב)].

עג

ישוב קושיא ב, וקושיא ג

וזהו שנאמר אֶל מֹלֵךְ פְּנֵי הַמִּנְוָה, דהיינו לצד צפון שהוא כנגד פני המנורה
שברדום, גם לשם יִאֲדָרוּ שְׂבַעַת הַנְּרוֹת, להמשיך גם השפעת צפון

[וזהו שאמר] אֶל מֹלֵךְ פְּנֵי הַמִּנְוָה, טֹאקֶע אין די זייט וואָס ס'איז 'אַקעגן' די
'גאַנצע' מְנוֹרָה^א, טֹאקֶע דאָרט אין צפון זייט [ששם הוא השפעת עושר וממון], יִאֲדָרוּ
'שְׂבַעַת הַנְּרוֹת'^ב, וועט עס אַריינלייכטן אַהין [אויך].

עד

ישוב קושיא ז

וזה שדרשו במדרש אֶל מֹלֵךְ פְּנֵי הַמִּנְוָה, עֲשֵׂה לָהּ מֹלֵךְ וּפָנִים. רפנים הוא דרום, ומול הוא צפון

דעס זאָגט דער מדרש [עֲשֵׂה לָהּ מֹלֵךְ וּפָנִים], דו זאָלסט אַזוי מאַכן די מְנוֹרָה, אַז
ס'זאָל זיין מֹלֵךְ וּפָנִים, ס'זאָל זיין אַז דער מֹלֵךְ [שהוא צפון] זאָל זיין צוזאַמען מיטן
'פָּנִים' [שהוא דרום, דגם הממון יהא מקושר] מיטן דֶּרֶךְ הַתּוֹרָה [שהיא חֲכָמָה, שנשפע על ידי
המנורה, אַז] פון 'דאָרטן' זאָל קומען דעס געלט וואָס מ'ברוּיך האָבן טֹאקֶע צום קיום
הַתּוֹרָה.

עה

התחלת ישוב קושיא ח

נו אַז דער בורא כל עולמים האָט אים געזאָגט אֶל מֹלֵךְ פְּנֵי הַמִּנְוָה [על אופן
האמור], קאָן זיך אפשר דאָכטן [שיחשוב] אויף איין רָגַע, איך שטיי צו דרום [און] איך
וועל מיך 'דאָך' עפּעס אַ בייג געבן [לצד צפון, לרגע קצר, בכדי להשפיע משם העושר הנמשך
בצד צפון].

עו

[ביאורים בפסוק: הוֹלֵךְ אֶל דְּרוֹם וְסוֹבֵב אֶל צָפוֹן]

יש מי שאף רבונתו לתורה, ולכן נקרא הוֹלֵךְ אֶל דְּרוֹם, מכל מקום לפעמים
הוא וְסוֹבֵב אֶל צָפוֹן, שמחזיר פניו גם לשם עבוד ממון, שלא כראוי

- ס'קען זיין [על דרך זה, לבאר וואָס] אין פֶּסוּק שטייט (קהלת א, ו) הוֹלֵךְ אֶל דְּרוֹם וְסוֹבֵב
אֶל צָפוֹן.

[דהכונה ווי] ס'איז פאַרהאַנדן 'היינט' אַזעלעכע, [וואָס ער איז] הוֹלֵךְ אֶל דְּרוֹם, ער
זאָגט ער וויל גאָר תּוֹרָה, [על דרך הַרְוָצָה] לַהֲחַכֵּים יְדֵימ, אָבער דער אַמֶּת [איז ער] סוֹבֵב
אֶל 'צָפוֹן', ער דרייט זיך אַלץ 'אַהיין', ער דרייט אַלעס אויס אויף צָפוֹן, אויפן
לַהֲעֲשִׂיר, ער דרייט אַהיין^א, איז ער שוין 'פאַרטיג'. ער איז טאָקֶע הוֹלֵךְ אֶל דְּרוֹם
[שכונתו לתורה], נאָך [החסרון הוא] וְסוֹבֵב אֶל צָפוֹן, ער דרייט זיך אויס 'אַהיין'^ב.

^א דלדרכינו לעולם כל המנורה נקרא 'פני' המנורה, ולא רק נר האמצעי, ומיושב קושיא ג.

^ב ומיושב גם קושיא ב.

^ג והכוונה בפירוש זה כאן, הוא כהקדמה להמשך ישוב קושיא ח, שאהרן הכהן לא עשה כן אף לרגע אחת, לסבוב גם לצד צפון.

^ד ועיין קרוב לזה בערבי נחל פרשת שלח (בדרוש שנת תקס"א) ו"ל: ואמר עוד הוֹלֵךְ אֶל דְּרוֹם וגו', שמעתי מחכם אחד פירוש נאות בפסוק זה, והוא מומשך עם דרושנו לפסוקים הקודמים [שבקהלת]. והוא על פי מה שאמרו רז"ל הרוצה להחכים ידרים להעשיר יצפין, שהחכמה בדרום והעושר בצפון, והנה האדם נכרא בשביל החכמה, ללמוד ולעשות, ואח"כ הוא מבקש ומסבב לעשירות, יומם ולילה לא ינוח, ואינו משלים על ידי זה חוקו וחייבו בזה העולם, מוכרח הנשמה להתלגלג. ולזה אמר הוֹלֵךְ אֶל דְּרוֹם, רצ"ל הנשמה הוֹלֵךְ לזה העולם בשביל דרום, דהיינו חכמה, והוא אינו עושה כן אלא סובב אֶל צָפוֹן. ולזה אמר (בהמשך הפסוק שם) וְעַל סְבִיבָתִי,

עז

או הכוונה, הולך אל דרום [סוכב], דמי שעבוד תורה הוא מסבב פניו לצד מזון, הוא עלול ליפול ח"ו אל צפון, דמשם גם 'החושך' יוצא לעולם, כמבואר במדרש

אָדער קען זיין [פֿשט, דאס הוא] הולך אל דרום [סוכב], טאָמער גיט מען זיך עפעס אַ בייג, טוסט עפעס אַ דריי, קאָנסטו שוין אַריינפאלן אל צפון [והוא על דרך שאמרו במדרש דמשם 'החושך' יוצא לעולם].

[און] קיין תורה איז פון דאָרט נישטאָ.

אַז מ'גיט אַ בייג, מ'גיט זיך אַ דריי, קאָנסטו נאָר זוכן געלט, הַרוּצָה לְהַעֲשִׂיר [יִצְפִּין]. אָבער קיין תורה, גאָרנישט, קיין תורה איז פון דאָרט נישטאָ. -

עח

המשך ישוב קושיא ח

ועל כל פנים במצות המנורה נצטווה להאיר ולהשפיע משם גם לצד צפון

די תורה הקדושה האָט געזאָגט [וַיַּעַשׂ בֵּן אֶהֱרֹן, להגיד שבחו שלא שינה].

[דהנה] דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט פֿאַר אהרן הכהן, אַל 'מול' פֿני הַמִּנּוֹרָה, דו זאָלסט גיין [באופן דאפילו] אין לְהַעֲשִׂיר זאָלסטו שוין אויך דערלייכטן [על ידי המנורה 'שבדרום'. שהרי] מ'ברויך דאָך 'דאָס אויך' צו די תורה [וכדלעיל באות עב-עד].

עט

ואם כן היה סלקא דעתך לומר, דאָף כשעוסק במנורה 'בדרום',

שמא לזמן קצר יחזור פניו גם לצד צפון, על דרך הרוצה להעשיר 'צפון'

[וממילא] אפשר קאָן אַיינפאלן, אַז אַיין רַגַע מוז ער זיך אַהין [לצפון] אויך בייגן, אַז ער ברויך האָבן הַשְׁפָּעָה [של ממון].

פ

ולאפוקי מזה, אמר הכתוב וַיַּעַשׂ בֵּן אֶהֱרֹן, להגיד שבחו שלא שינה אפילו לרגע אחת להטות עצמו לצפון, רק במח ב'ר' שמצד דרום יושפע כל ההשפעות, 'מול' ופנים'

[אויף דעם] זאָגט ער להגיד שבחו של אהרן שלא שינה [אף לרגע אחת, להיות פונה לצפון]. אַז מ'האָט אים געשטעלט אויף דרום, האָט ער נישט אינזיין געהאָט נאָר די תורה, [און] ער האָט זיך נישט געבויגן 'אַהין'.

[נאָר] ער האָט זיך פאַרלאָזט אויפן אייבירשטן, אַז ער וועט שטיין דאָרטן [בדרום], און דאָס וועט ברענגען דעם 'מול' ופנים.

פא

ישוב קושיא ד, וקושיא ו

וזה שמוסיף הכתוב לומר אַל מול פֿני הַמִּנּוֹרָה הָעֵלָה גִּרְתִּיהָ, ושינה מלשון הציווי שנאמר שם 'אִירוּ', להשמיענו כי אהרן הכהן השיג והבין בדעתו שאין צריך לזה המייה לצד צפון, אלא הוא עסק רק בדרום, 'הָעֵלָה' הכל כלפי מעלה, שהקב"ה ישפיע משיש כל מה שצריך, וכשנשפע ממקור עליון אין זה מצד 'צפון', כי למעלה אין חילוק בין הרוחות

איבערדעם זאָגט ער, [אַל] מול ופנים 'אִירוּ' שְׁבַעַת הַנְּרוֹת.

אין הכי נמי, דער בורא כל עולמים האָט אים געזאָגט [אז] ס'זאל לייכטן [און משפיע זיין ביו צו צפון], אָבער ער האָט פאַרשטאַנען אַז 'ער' טאָר זיך נישט בייגן [לצפון], נאָר וואָס דען, נאָר 'הָעֵלָה' גִּרְתִּיהָ, ער האָט עס איבערגעגעבן פֿלִפִּי 'מַעְלָה', פֿאַר הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ.

[און] אויבן כלפי מעלה דארט איז נישטאָ קיין דרום מיט קיין צפון, קיין זייט'ן. – וכי יש ימין ושמאל לפניו זאָגט די גמרא^ה, נאָר [מ'מיינט] מיימינים [לצד זכות] ומשמאילים [לצד חובה]. – אויבן איז נישטאָ די אַלע זאָכן. [וממילא כשנשפע 'מלמעלה' ויכל להשפיע הכל על ידי עבודתו בצד דרום לחוד].

ער האָט עס איבערגעגעבן 'פאָרן באַשעפער', [זא] דער בוראָ כל עולמים זאָל מִשְׁפִּיעַ זיין [אויך די געלט פאַר תּוֹרָה].

פב

ישוב קושיא א, וקושיא ה

[ועל דרך זה יבואר גם לשון 'בְּהִעָלוֹתֶךָ' שבתחלת הפרשה, דרמוז בו ענין זה, שאהרן יעלה הכל לה', ולא שיטה הוא עצמו לצד אחר.

וזהו ג"כ מה שבפסוק ויעש בן אהרן, הוסיף לומר באֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה. דהכוונה כי אהרן הכהן השיג כוונה זאת בלשון 'בְּהִעָלוֹתֶךָ' הנאמר בציווי ה' למשה, ואף שלא איתמר בפירוש].

פג

היוצא מזה לענינינו:

דאָס איז דער אָמַת.

און די נְסִיוֹנוֹת זענען זייער גרויס, איך דאַרף נישט צו זאָגן.

מ'האָב מיר דאָך דאָהי [בחוץ לארץ] די זעלבע זאך.

אונזער צוֹרֶךְ אַליין איז דאָך גאָר גרויס, [און] מ'וויסט אַליין נישט מיטן דָּרֶךְ הַטָּבֵעַ [האיך נוכל להחזיק מעמד ולכלכל ההוצאות].

פד

דער אָמַת, איך אַליין, איך וואונדער מיך אַסאַך מאָל [האיך נוכל להתקיים בדרך הטבע], לויט ווי אַזוי עס איז, אין דעם מצב.

[ורואין בחוש, כי] דער וַיִּשְׁלַחוּ מִן הַמַּחֲנֶה כָּל צְרוּעַ וְכָל זָב וְכָל טָמֵא לִנְפֶשׁ, [וכהדרש שבמדרש שהכתוב מזהיר להבדיל ולהרחיק עצמו מכתות בעלי עבירה], דאָס איז אַ 'טײַערער ביסן' [וכדלעיל באות סג].

[ולכן נאמר כאן לשון 'צו', כי] ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש 'חֲסֶרֶן כִּיס', אַזוי ווי איך האָב פריער געזאָגט [באות סב-סה].

פה

נאָר אָף עַל פִּי בֶן, דער אייבירשטער העלפט.

^ה עיין בירושלמי סנהדרין (פ"א ה"א): אמר רבי יהודה בן פזי, אף הקב"ה אינו דן יחידי, שנאמר (מלכים א' כב, יט) [רִאֲתִי אֶת ה' יֹשֵׁב עַל כִּסְאוֹ] וְכָל צָבָא הַשָּׁמַיִם עֹמֵד עָלָיו מִיָּמִינוֹ וּמִשְׁמָאלוֹ (מלכים א' כב, יט), אלו מטין לכף זכות ואלו מטין לכף חובה.

ובשר השירים רבה (פ"א פסוק ט): וְכָל צָבָא הַשָּׁמַיִם עֹמֵד עָלָיו מִיָּמִינוֹ וּמִשְׁמָאלוֹ, וכי יש שמאל למעלה, והלא הכל ימין, שנאמר (בשלח טו, ו) 'מִיָּמִנֶךָ' ה' נִצָּדְרִי בַּכּוֹחַ 'מִיָּמִנֶךָ' ה' תִּרְעֶץ אוֹיֵב, ומה תלמוד לומר מִיָּמִינוֹ וּמִשְׁמָאלוֹ, אלא אלו מימינים ואלו משמאילים, אלו מכריעין לכף זכות ואלו מכריעין לכף חובה. [וכעין זה הוא בתנחומא שמות (סימן יח) ושמות רבה (ד, ד)].

ולשון רבינו בזה הוא מלשון רש"י בראשית (א, כו): נִצְשָׁה אָדָם. ענותנותו של הקב"ה למדנו מכאן, לפי שהאדם הוא בדמות המלאכים ויתקנאו בו, לפיכך נמלך בהן. וכשהוא דן את המלכים, הוא נמלך בפמליא שלו, שכן מצינו באחאב שאמר לו מיכה רִאֲתִי אֶת ה' יֹשֵׁב עַל כִּסְאוֹ וְכָל צָבָא הַשָּׁמַיִם עֹמֵד עָלָיו מִיָּמִינוֹ וּמִשְׁמָאלוֹ, וכי יש ימין ושמאל לפניו, אלא אלו מימינים לזכות, ואלו משמאילים לחובה וכו'.

און דער אייבירשטער זאל ווייטער העלפן.
ס'זאל זיין א מציאות, [און] מ'זאל עס קענען 'דורכפירן'.

פו

די זעלבע זאך [הוא בארץ הקודש].

איך ווייס ס'איז שווער ..

פאריאָר¹¹ האָט מען געמאַכט [שוין, מסיבה נפרדת גם למוסדות דהתם].

אַבער ס'איז שווער זייער די לאַגע¹² [שם, ולכן בהכרח לעשות מסיבה לזה גם עתה]¹³.

די נסיונות, [און] דאָס אויפהאַלטן.

ס'איז קיין-עין-הרע דאָרט אויכעט דאָ איבער טויזנט, עלף הונדערט קינדער. אַן

ערך פון עלף הונדערט קינדער, אין אַרץ ישׂרָאֵל, ציוואָרפן [בכמה מקומות ובנינים].

און מ'זאל זיך טאָקע האַלטן אַזוי, מ'זאל זיך גאַרנישט אָנקערן, מ'זאל נישט קיין

שום שײַכות האָבן [עם הנוטים ומתפשרים אחר כתות הציונים. זה כרוך בנסיונות גדולות].

¹¹ ביום ג' בהר תשי"ט, שאז התקיימה מסיבה הראשונה להחזקת מוסדות יטב לב באה"ק. ונעתיק מדברי רבינו שם וז"ל: איך וויל דאָ זאָגן, איך בין דאָך שוין אין דער אַרבעט [של הקמת והחזקת המוסד יטב לב בארץ ישראל] שוין אַ היבשע פאַר יאָר, איך האָב דאָך נאָך פריער אָנגעהויבן [בהקמת המוסדות] אין ארץ ישראל ווי דאָהי. ○ פונדעסטוועגן לאַ מ'לאָגט לבי, כ'האָב נאָך ביז היצט נישט געוואָלט מאַכן עפעס דירעקט נאָכאַמאָל [נאָן בחו"ל מסיבה עבדו המוסדות בא"ץ], ווייל איך ווייס דעם גרויסן לאַסט פון די 'היגע' ישיבה. דאָס איז דאָך טאָקע וויכטיג, און מ'איז מחויב, מ'קען דאָס נישט 'באַקירצן'. און דאָס איז מען דאָך באַקאנט, דאָס זעט דאָך יעדערער 'דאָהי' דעם גרויסן געברויך, דאָס ברויך איך דאָך נישט זאָגן. איז מיר אַלץ שווער געווען מ'זאל נאָכאַמאָל מטריח זיין [לעשות מסיבה גם לשם]. איבערהויפט מ'איז דאָך באַלאַסטעט מיט אנדערע פאַרשידענע צדקות וואָס מ'ברויך אַלץ צו געבן, [און] ס'איז מיר שווער אָנגעקומען היצטערט צו מאַכן 'עקסטער' נאָכאַמאָל, היצט פאַר איך וויל פאָרן [לארץ ישראל]. ○ ס'האָט אַבער שוין צוגעדרוקט, ס'איז דער געברויך זייער גרויס, יעדן חודש שווערע אלפּים דעם דעפעציט יעדן חודש וואָס מ'דאַרף צו שיקן. און מ'ווייסט דאָך 'פון דרויסן' וויאָזוי מ'זעט אויס היינט, אינדרויסן האָט מען אונז נישט ליב, מ'מוז אַלץ נאָך אָנקומען צו 'די' אידן, אַלץ צו די היימישע אידן, וואָס זאל מען טון, וואָרן מ'קען נישט שטעקן בלייבן [אינדערמיט]. ○ איבערהויפט היצטערט [לאחר שנתרבו בשנת תשי"ז רבבות עולים מאנגווער] קען מען זען בחוש וויפיל נפשות וויפיל קינדער מ'האָט אַרויס געראַטעוועט [מצפּרני הסכנות הציונות, און זיי זענען נישט חלילה אַריינגעפאַלן צו זיי] אין די הענט אַריין, און אַזוי אַרום וועט קענען בלייבן דורות בתכלית [הכשרות]. ○ און דאָס אַלעס אויפצוהאַלטן [הוא הוצאה מרובה], איך דאַרף נישט אויסצורעכענען, דער עולם פאַרשטייט, די ישיבות מיט די תלמוד תורות, פאַרשידענע, די ישיבה מיט די מוסדות און פאַרשידענע זאָכן. על כל פנים דער צורך איז מרובה, און ווער ס'וויל געבן, איז מ'צוה גאָרנט מ'צוה, [אַבער] ס'איז מיר שווער אָנגעקומען [להכריז מסיבה לזה]. ○ איך האָב אַבער אַ קוק געגעבן, איך מוז עס 'דאָך' מאַכן. איך האָף - איין - נישט חלילה אנדערע זאָכן צו באַקירצן, נאָך דער אייבירשטער זאל העלפן איין זאָלן האָבן שפּע ב'רָקָה מ'זאל קאָנען געבן וואָס אַמאָל מער וכו'.

זאָג איך אַן הקדמה: מ'זאל חלילה נישט באַקירצן דעם וואָס מ'ברויך דאָהי, פון דעם איז נישטאָ וואָס צו רעדן. נאָר וואָס דען, מ'צוה גוררת מ'צוה, אין דעם זכות וועט מען קאָנען ווייטער געבן, אַבער נישט מ'זאל עפעס באַקירצן. דאָס איז דאָך אַמאָל אָמת, אַז [להמוסדות] דאָהי, דאָס מוז מען זיך אָנשטרענגען און אויפהאַלטן. נאָר וואָס דען, מ'גוט דאָך אנדערע צדקות [אויך], און אויף פאַרשידענע זאָכן, נו מילא זאָל מען אין 'דעם' איך נישט פאַרגעסן, האָב איך געקלערט זאָל מען טייל נעמען אין דעם אויכעט, מ'זאל קענען אויפהאַלטן און ווייטער פירן די שווערע אויפגאבע וואָס מ'האָט דאַרטן, מ'זאל קאָנען די זאָך ווייטער פירן, ס'איז קיין עין הרע דאָרט אויכעט .. מיט כיתות מלמדים און נאָך אנדערע פאַרשידענע זאָכן. ○ און דעם איז דאָך גלוי און נודע ומפורסם, מ'קען זאָגן, אפילו די אַלע מתנגדים זענען אַלע מודה אַז ס'איז אַ מציאָה גדולה, וואָס דער בורא כל עולמים האָט דאָך געהאַלטן, אַז דער בורא כל עולמים העלפט, און מ'האָט אַסאך אויפגעטון מיט די אַלע תלמוד תורות, און מ'קאָן נישט שטעקן בלייבן. דאָס האָט מיך געברענגט דערצו, נאָכאַמאָל צו מאַכן [א מסיבה]. ○ השם יתברך זאל העלפן: שְׁלֹא יִחַסֵּר הַמֶּנֶּגֶז, ס'זאל נישט פעלן, אידן זאָלן האָבן 'ברייט', מ'זאל קאָנען געבן, און מקיים זיין וְיָתֵן ויַחֲזֹק וְיִתֵּן.

¹² פירוש: מצב.

¹³ ויש לציין כי כבר נמשך כן מאז גם בכל השנים שאחרי כן, לעשות מסיבה נפרדת להמוסדות בארה"ק.

פו

בענין חומר האיסור בלימוד שפת המינים

פְּעוֹנוֹתֵינוּ הָרָבִים.

איך וויל זאָגן דאָ ביי דער געלעגנהייט, [הגם] ס'קער נישט דאָ צום ענין.

פח

דעס לשון הטמא, דער 'עברית', דאָס איז מקור המינות, השם ישמרנו. ס'האָט עס 'אויסגעטראַכט' דער גרעסטער מין.^ט[ער האָט] אום שַׁבַּת געשריבן מיטן פעדער. [און] ער האָט גע'פּאָר'ט מיט די פעדער אין די הענט^ט [באמצע הכתיבה בשבת].און ס'איז פיל מיט מינות^ט, ס'איז אַ לשון שְׁבָדוּ לָהֶם^{סא} המינים.

פט

אין אַרץ ישראל איז עס האַרבער פאַר אַן אַנדערער זייט, ווייל ס'איז דאָ אַ שאַרפער חי"ת רי"ש אויף אַלע לשונות^ט [העמים, שלא ללמדם בבתי חינוך דשם], איז דאָך אַ קל וחומר 'דעס' [לשון המינים, דהוא גרוע מלשון העמים]^ט.

דאָהי [בחוף לארץ] איז נישטאָ אַ חי"ת רי"ש אויף קיין 'אַנדערע' לשונות. אָבער 'דעס' איז אַ לשון המינים [והוא ודאי אסור גם בחוף לארץ].

צ

נאָר דאָהי [בחוף לארץ] איז [עס] ווידעראום האַרבער [מטעם אחר].

[דהנה] ס'שטייט, די גמרא זאָגט^ט [מאי דכתיב] אַם יִשְׁךָ הִנָּחֵשׁ בְּלוֹא לֶחֶשׁ [וְאֵין יִתְרוֹן לְבַעַל הַלָּשׁוֹן, מִשָּׁל אֹמְרִים לוֹ לִנְחֹשׁ] אַרי דורס ואוכל, זאָב טורף ואוכל, אָבער דער נַחֲשׁ וואָס ביסטו [נושך, אתה מה הנאה יש לך. אויף דעם] זאָגט ער [דכמו כן בבעלי לשון הרע] מַה יִתְרוֹן לְבַעַל הַלָּשׁוֹן, דער בַּעַל הַלָּשׁוֹן [גם כן מדבר, אף כשאין לו שום הנאה מדיבורו].

דאָס קען מען זאָגן [גם לענינינו], דאָהי בעונינו הרבים ווען מ'לערנט דעס לשון, קאָן מען זאָגן מַה יִתְרוֹן לְבַעַל הַלָּשׁוֹן, [שהרי] מ'האָט נישט דערפון גאַרנישט^ט.

^ט הכופר בן יהודה שר"י.^ס עיין בגמרא כריתות (ז). דבכחאי גונא אף יום הכיפורים אינו מכפר, אפילו למאן דאמר דמכפר גם על שאינם שבים. ואולי לזה הוא כוונת רבינו בפרט זה.^{סא} על פי לשון הגמרא בנדרים (ז).^ט ראה כל ענין זה באורך ביואל משה (ב, קלו), וקצת מזה שם (ג, כט. והובא להלן).^ט וז"ל רבינו ביואל משה (ג, כז): ואין מקום להסתפק שבודאי לשון זה גרע הרבה - באלפים ורבבות דרגות עד אין שיעור וערך - משאר לשונות האומות שנעשו עכ"פ ע"י מלאכי השרת שרים העליונים המאמינים בהשי"ת ומפחדים ממנו ית"ש בחד ורעדה, כמבואר בפרקי דרבי אליעזר (פרק כד), ולשון זה נעשה ע"י המינים הכופרים הכל רח"ל, הגרועים הרבה מעובדי עבודה זרה, כמו שפשוט בש"ס וברמב"ם ובכל הפוסקים.^ט בגמרא תענית (ח). וערכין (טז): אמר ריש לקיש, מאי דכתיב (קהלת י, יא) אַם יִשְׁךָ הִנָּחֵשׁ בְּלוֹא לֶחֶשׁ וְאֵין יִתְרוֹן לְבַעַל הַלָּשׁוֹן, לעתיד לבוא מתקבצות ובאות כל החיות אצל הנחש, ואומרים לו, ארי דורס ואוכל [פירש"י: דורס ואוכל מיד, ואינו מתיירא], זאב טורף ואוכל [שמולין לחוריו ואוכל שם, שמפחד מן הבריות, ולכולן יש להם הנאה], אתה מה הנאה יש לך [שאתה נושך בני אדם והורגן]. אמר להם וכי מה יתרון לבעל הלשון [שמספר לשון הרע, אף על פי שאין לו הנאה. ולפיכך מכיאו הקב"ה בדין אצל נחש, כדי שיתבייש, מפני שהשיא אדם הראשון, ומתביישין עמו מספרי לשון הרע].^ט וז"ל רבינו בזה ביואל משה (ג, כט): והנה בארץ ישראל שעשו חרם חמור נורא ואיום בכל ארץ ישראל על כל

דָּאָרטן [בארץ ישראל] רעדט מען זיך נאָך איין [שיש בזה איזה צורך] וועגן פֿרִינְסָה, [וויבאלד] ס'איז לִשׁוֹן הַמִּדְיָנָה, [וטוענים] מ'קאָן נישט טון [בלאזה].
[אַבער] דאָ האָט מען [דאָך] דערפון גאַרנישט, מ'קען נישט מאַכן קיין ביזנעס [על ידי זה יותר], ס'איז נישט שייך, מ'קאָן נישט 'קומען אין ערגעץ' דערמיט. [ואותן שמלמדים זה בבתי החינוך כאן, איז עס] נאָר פֿשוט ווייל ער וויל זיין אַ ציוני, ער וויל זיך 'איינקויפן' אין די חֲבֵרָה כּוֹפְרִים, מ'וויל זיי 'הייבן'. דאָס איז דאָס גאַנצע¹⁰.

הלומדים שם לשונות אחרות, אף לשון המדינה, וכתבו בפירוש שאף מה שמותר מצד הדין, הכניסו הכל באיסור החרם החמור רח"ל. וחתמו על זה כל גדולי ארץ ישראל, מזמנם של הגה"ק רבי יהושע לייב דיסקין זלה"ה, והגה"ק מלובלין בעל תורת חסד ז"ל, ועוד הרבה גדולים וקדושים אין מספר. וכתבו בפירוש ששום בית דין לא יוכל לבטל זה עד ביאת המשיח. וחזרו ונשנו כל זאת בכמה דורות, כמבואר כל זה באורך בספר מעשי אבות, והעתקתיו קצת (לעיל) במאמרי ישוב ארץ ישראל (סימן קלו, ועיי"ש באורך). ואם כן נורא ואיום שם לימוד כל הלשונות מחמת החרם, אף המותר מצד הדין, ומכל שכן לשון הטמא הזה, שבלאו הכי הוא איסור חמור ונורא מחמת שהוא לשון המינים כנו"ל, והוא אסור בהחלט אף בחוץ לארץ שלא נעשה איסור וחרם על שאר הלשונות, אבל שאני אותו הלשון הטמא של המינים, שהוא מינות, ואסור מצד הדין גם בלאו הכי. ◦ ומטעם אחד גרע בחוץ לארץ, על דרך שאמרו בגמרא מנחות (טז, ג): גדול עונשו של לִבֵּן מעונשו של תִּכְלֵת, מִשְׁלֵם למה הדבר דומה, למלך בשו"ר ודם שאמר לשני עבדיו, לאחד אמר הִבָּא לי חותם של טיט, ולאחד אמר הִבָּא לי חותם של זהב, ופשעו שניהם ולא הביאו, איזה מהם עונשו מרובה, הוי אומר זה שאמר לו הִבָּא לי חותם של טיט ולא הביא, יעיי"ש. ובעבודה זרה אמר הכתוב (דברים כט, טו) [תִּבְרַח אֶת שְׂקֻצֵיהֶם וְאֶת גִּלְלֵיהֶם עֵץ וְאֶבֶן כֶּסֶף וְזָהָב, וטרח הכתוב לִפְרֹט עבודה זרה של עֵץ וָאֶבֶן, ועבודה זרה של כֶּסֶף וְזָהָב. וכמו כן הוי בארץ ישראל, שאותו הלשון הטמא הוא לשון המדינה, וחושבים שנצרך להם שם לכל צרכיהם, והוא שִׁמָּה עבודה זרה של כֶּסֶף וְזָהָב. אבל בחוץ לארץ, שאי אפשר להשתמש בו כלל ועיקר, והוא בלי שום תועלת בעולם, אינו אלא עבודה זרה של עֵץ וָאֶבֶן, וחותם של טיט, שאמרו בגמרא שעונשו יותר גדול. וכיון שאין בו שום תועלת אינו אלא הודאה ונתנת כבוד וגדולה לדרכי המינות, ולהלשון שבדו להם להרחיק גבול המינות והצינונות הטמאה, אשר כל יסודות הכפירה נכללים בהצינות, וזה גרע מעובר עבודה זרה. והמודה בעבודה זרה או מכבדה, דינו כעובר עבודה זרה. והמכבד את יסודי המינות וחלקלקות לשונם המושך למינות, גרע הרבה יותר מעובדי עבודה זרה, כי מינות חמור טובא מעבודה זרה, כמבואר בש"ס וברמב"ם בכמה מקומות, וכבר הבאתי מזה במאמרים הקודמים. וקל וחומר הלומדים לשונם, שמחייבים בזה גבול המינות בכל המדינות. ◦ איום ונורא הוא איך התפשטה הטומאה הארורה הזאת בעוה"ר, ואין איש שם על לב. השם יתברך ירחם ויאמר לצרותינו די, ויאיר עיניהם ולבם של ישראל להכיר האמת.

¹⁰ וז"ל רבינו במסיבה מוצ"ש בשלח תשי"ט בבארא פֿאַרק [לשון קדש קונטרס נב]: הגם מ'איז אָנגעוויזן פֿאַר'ן חזיון התורה, און מ'ברויך האָבן [געלט] פֿאַר די ישיבות, פונדעסטוועגן האָלט איך מיר נישט צוריק דאָס 'וואָרט': מ'זאָל וויסן 'עבֿרית' איז מינות! דאָס לשון 'עבֿרית' איז מינות! דאָס האָבן באַשאַפֿן די מינים. קיין איינציגער האָט דאָס נישט באַשאַפֿן, אפילו די 'שְׂבָעִים לְשׁוֹן' האָבן באַשאַפֿן די שְׂרֵי מַעֲלָה, דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט פֿאַר יִבְעָצִיג מלאכים, - אזוי שטייט אין פרקי דרבי אליעזר (פרק כד, - און זיי האָבן געמאַכט דאָס לשון. [אַבער] דעם לשון האָבן געמאַכט די אפיקורסים, זיי האָבן איבערגעדרייט, אַכציג פֿראָצענט ווערטער איז נישטאָמאָל פֿון דעם לשון [הקודש], ס'איז נייע פֿערטער, און דעם לשון הקודש האָבן זיי איבערגעדרייט וכו'. [ס'זאָן] אויסגעטראַכט' א' ייט לשון, און ס'איז פֿיל מיט אַפיקורסות, ווער ס'ווייזט עס אין לשון אַליין כמה ווערטער וואָס ס'איז בכונה אויף אַפיקורסות, איך וויל דאָ נישט מ'אַרְיֵךְ זיין, איך האָב עס איבערגעוויזן. דאָס גאַנצע [לשון] שטאַמט פֿון דעם ציונות וואָס האָט אויסגע'שְׁמַד'ט די וועלט, און פֿאַרשפּרייט מינות אין דער גאַנצער וועלט, בעווננו הרבים ס'האָט איבערגעדרייט מיליאָנען אידן פֿונעם דת נאָך איידער זיי זענען געווען [א מדינה], און 'היינט' איבערהויפט [לאחר הקמת מדינתם], יעדער ווייסט דאָך דאָס. [ונכוה"ר] יעדערער איז נתפס אין דעם. ◦ דאָרט אין ארץ ישראל טאָר מען דאָך אויך נישט, זאָגט מען [על כל פנים] א תירוך [אז] ס'איז לשון המדינה. [אַבער] דאָהי איז נישטאָ קיין שום אַנדערער תירוך, נאָר [אז] מ'וויל נאָכטון דאָס וואָס מינים האָבן באַשאַפֿן, קיין אַנדערער אויסרייט איז נישטאָ! [צו] וואָס ברויך מען עס [דאָהי]? וואָס אַ צוועק נוצט עס? וואָס אַ תועלת האָט מען דערפון? נאָר וואָס דען, [הוא רק עבור הרצון] מ'זאָל נאָכגיין דעם וואָס די אפיקורסים די מהסי הדת די מעבירי על הדת האָבן באַשאַפֿן, [ונמצא שבוה] איז מען א מודה אין מינות מיט אפיקורסות, א מודה בעבודה זרה און א כופר בכל התורה כולה! דאָס איז אַמַת בורר - איך זאָג עס לַחֲלָה - אזוי ווי די תורה הקדושה איז אַמַת וכו'. ◦ [ועל כן] מוז מען די מידלעך שיקן אויף אַ פֿלאַץ דאָרט וואו מ'לערנט נישט קיין עבֿרית. ס'איז נישטאָ דאָס געלט בעולם מ'זאָל זיך מעגן פֿאַרקויפֿן חס ושלום [און] ווייזן א תנועה פֿון

[און] לא עֲלִינוּ, בעוֹנֵינוּ הרבים אֲלֵע יְשִׁיבוֹת זַעֲנֵנָּן אַרְיִינְגַּעפּאַלן אין דעם, מ'לערנט 'עבְרִית', רחמנא ליצֵלן [ווי] עֲבוּדָה זָרָה.

צב

[ועוד דהרי 'מינות' חמור עוד פי כמה אף מעבודה זרה]¹⁰.

[ולכן] איך זאָג על פֿי הַלָּכָה :

[ענדערש] הונדערט מאָל אין טאָג זאָל מען זיך ביקן צום צֵלם, ווי [איידער] איין מינוט 'לערנען' עבְרִית !

[און] איך ציה דאָס נישט צוריק, [אפילו ווען] די גאַנצע וועלט זאָל זיך צוזאַמקומען [און זאָגן] פאַרקערט !¹¹

צג

[ומה שהם עושין כן הוא רק מטעם כן] אזוי ווי מ'איז אַרְיִינְגַּעפּאַלן די גאַנצע וועלט מיט דער 'מדינה', איז מען אַרְיִינְגַּעפּאַלן אין 'עבְרִית'.

מ'איז מְחִזֵּק [און] מ'איז חוֹנֵף די כְּנוּפִיּוֹת, די כְּנוּפִיּוֹת הַצִּיּוֹנִים.

מ'וויל אַרְיִינְגַּעפּאַלן דאָס 'צִיּוֹנוּת'.

צד

די גרעסטע מְסִירוֹת נָפֶשׁ דאַרף מען פאַרדעם האָבן !

[זא] דאָס זאָל מען נישט צולאָזן, אין ערגעץ !

אין קיין שום יְשִׁיבָה !¹²

הסכמה צו דעם, יעדער איז מחויב מוחה צו זיין אויף דעם, איבערהויפט יעדער אין זיין הויז. וואו ער וויל זאָל ער זיי שיקן, אַהייס, צי וואָס ער זאָל טון מיט זיי, איך שמרעס שוין נישט פון גאַרנישט, נאָר דעם, נישט קיין 'עבְרִית', נישט קיין מינות און אַפִּיקוֹרְסוֹת, דאָס איז דאָס אַרגסטע.

¹⁰ כמבואר בגמרא שבת (קטז). ועבודה זרה (דף כו). וברמב"ם הלכות עבודה זרה (ריש פרק י', והלכות רוצח (פרק ד), והלכות עדות (פרק יא) והלכות אבל (א, י'), והלכות תשובה (ג, ז), וע"ע בספר המורה (א, לו). וכן נפסק בשלחן ערוך (יור"ד סימן קנח, וסימן שמה, וחור"מ סימן תכה, ועוד).

וז"ל רבינו ביואל משה (ב, לג): והנה מבואר בגמרא ובכל הפוסקים דהמינים והאפיקורסים שבישראל גרועים מעכו"ם, שהרי בעכו"ם לא מעלין ולא מורידין ובאפיקורסים מורידין ולא מעלין כמבואר בגמרא ע"ז דף כ"ו וברמב"ם פ"י מהל' ע"ז ופ"ד מהל' רוצח ובפ"א מהל' עדות שהם פחותין מן העכו"ם, וכן הוא בשלחן ערוך יור"ד סימן קנ"ח וחור"מ סימן תכ"ה. והרמב"ם פ"י מהל' ע"ז כתב הטעם שאפיקורסים גרועים מן העכו"ם, בשביל שמסירין את העם מאחרי ה', ונראה הטעם בזה, בשביל שעלולים יותר מן העכו"ם להסיר לב העם מאחרי הש"ת. ○ וא"כ הדבר פשוט שגרע הרבה יותר לדור בעיר שרובה מינים ואפיקורסים מעיר שרובה עכו"ם. ובפרט בזמן התנאים שכבר בטלוהו ליצרא דע"ז וכו', אלא שאעפ"כ חמיר ענין ע"ז, ומכל שכן במינות שמלבד שבעצם הדין חמיר מינות הרבה יותר מע"ז, כמבואר ברמב"ם בכמה מקומות, [הרי] גם לא נתבטל יצרא דמינות, כי אדרבה אמרו ז"ל (ע"ז כז:) שאני מינות דמשכא, ומחמת רוב התגברות המינות רח"ל תקנו ברכת המינים וכו'.

ועוד שם (א, קח): ומלבד הטעם שאמר רבי טרפון (שבת שם) על גריעותא דמינים מגויים, בשביל שמכירין וכופרין, כתב עוד הרמב"ם בפ"י מהל' ע"ז דלכן חמורין האפיקורסין מישראל מהגויים שיש בהם דין מורידין ולא מעלין שאינו כן בגויים, בשביל שמסירין את העם מאחרי ה'. ובספר המורה כתב שבעצם הענין גרועים המינים מהגויים, שהמינים אינם מאמינים כלל באמונת הבורא יתברך שמו, והגויים מאמינים על כל פנים במציאות הענין, אלא שטועין ומחליפין.

¹¹ ועיין עוד בטיב לבב פרשת שלח (עמוד שנב-שנה) מדברי רבינו באסיפת התאחדות הרבנים שנת תשי"ז, ומפני האריכות העתקוהו להלן בסוף הקונטרס בפני עצמו.

¹² וז"ל רבינו ביואל משה (ג, כג): והם לבי בקרבי בהגיגי מגודל התמיהה העצומה אשר גם שומרי תורה ומצות בישראל, ותלמידי חכמים, אינם מרגישים את חומר העון כי נורא הוא, שמניחים ללמוד בבתי ספר לנערים את לשונם הטמא שקוראין אותו עברית, אשר דין גְרָמָא בְּנִזְקִין, כמו שכתבתי קצת למעלה. ○ והלא מבלעדי כל זה,

צה

בְּעֹנֹתֵינוּ הָרָבִים, וּוָאס קָאָן מַעַן זִיךְ הֶעֱלַפֵּן.
די גאַנצע וועלט איז אַרײַנגעפאלן אין צײַנות.

צו

על כל פנים, מ'זאל נישט האָבן אָנגעליינט דעם קאַפּ מיט דעם [להגות מתוך ספריהם הטמאים].

[און] אַ טײל אירע רעדן זיך נאָך אײן [שיש בזה שייכות ללשון 'הקודש', וכאילו יש בזה איזה מצוה]^צ.

צו

און אַזוי איז [אפילו כשעושין כן] מיט מַגִּיָּהִים, וּוָאס מ'לערנט אין די אַלע [ביכער],
און מ'ברעכט זיך דעם קאַפּ [להעמיק בדבריהם הטמאים ומטמאים]^{עא}.

צה

על כל פנים מ'איז סױבל פון דעם, אין די 'גאַנצע' וועלט.
דאָס איז נעבעך די געוואָלדיגע נְסִינֹות היינט.

היאך לא יתבוננו וכי עדיף מספר תורה שכתבו מין שצריך לשרפו עם האזכרות שבו (כמבואר בשבת קטז.), וכתב הרמב"ם ז"ל (יסודי התורה ו, ח) הטעם שמצוה לשורפו, כדי שלא להניח שם לאפיקורסים ולא למעשיהם. והלא מיירי בספר תורה שנכתב כדין, ולא חידש בו המין שום אות או תנועה, אלא העתיקו מהספר תורה שנתנו הקב"ה בסיני עם האזכרות שבו, ואף על פי כן אך בשביל שהוא פתבו, צריך לשורפו שלא להניח שם לפעולתו כלל. ומכל שכן בזה הלשון שנתחבר ונתחדש על ידי המינים, ומקורו מספריהם המלאים מינות וכפירה רח"ל, שאין ספק שהחייב לשורפו ולאברו מן העולם. ובפרט שממשיך גם לספריהם וכו'. ובפרט שיש בתוך הלשון עצמו כמה דברי מינות. ובהיותי בארץ ישראל הראיתי להם כמה מלות שאין להם פירוש, כי אם כוונה לשם מינות רח"ל, וסתם מחשבת מין למינות, ואין להסתפק כי העושהו והמחברו שהיה מושרש כל כך במינות, שהעמיק בו רעיונותיו הטמאים לערב בתוך הלשון דברי מינות וכו'. [עייין עוד שם, ובסימן כו].

^ע ועיין ביואל משה מאמר לשון הקודש (סימן א-כ) מה שהאריך רבינו בביאור השיטות באם בלימוד לשון הקודש של תורה, יש בזה מצוה, ובענין פסק ההלכה בזה. אבל בנידון דידן אין זה נוגע כלל, כי אין זה לשון הקודש, אלא לשון המינים שהוא גרוע מלשונות העמים, וכמבואר שם באורך (בסימן כב-כט).

^{עא} וז"ל רבינו במכתב שכתב על הספינה בחזרתו מאה"ק בשנת תרצ"ב, ונדפס באגרות מהר"ט (מכתב ב): היות כי בהיותי בירושלים עיה"ק ותובב"א, נשאלתי על דבר הלומדים בבתי ספר לשון עברית מהספרים שחיברו הציונים המינים והכופרים רח"ל, אשר הן המה מחברי הספרים האלו ללמד לשון עברית, מעורב בלשונם שבו להם תוך הלשון ההיא. • ולדעתי הדבר פשוט שאין בה היתר, שהרי אפילו ספר תורה שכתבו מין ישרף עם האזכרות, וזה מיירי בס"ת שמוגה ונכתב כדין, דאם לא כן בלאו הכי פסול ואין בו דין ס"ת, והרמב"ם ז"ל כתב הטעם שלא להניח שם למינים. הרי שאפילו בס"ת שאינו ניכר שם כלל מעשה המין, דהרי ידעין בוודאי שאין בו אלא לשון התורה הק' כמו בס"ת אחר, ולא נתחדש שם מאומה ממעשה המין, אעפ"כ החמירו חכז"ל לשורפו עם האזכרות, וגרוע מס"ת שכתבו עכו"ם שאינו צריך שריפה אלא גניזה. וא"כ לא עדיפי אלו הספרים שחיברו המינים ללמד את לשונם, מס"ת עצמה. • והנה כתבתי זה לרווחא דמילתא, לפי דעת האומר שאינו אלא מאותן הספרים שמגיה ורואה שאין בהם דברי מינות אלא לימוד הלשון, ודמי לדעתו כס"ת. אבל באמת אין לו דמיון, כי בס"ת ידעין בבירור שאין בו אלא כתב ולשון התוה"ק, אבל אותן הספרים שחיברו המינים בלשונם ודבריהם אחר עבודה וגיעה של כמה שנים, קשה לירד לעומק דבריהם באיזה מקום שטמנו ארס המינות רח"ל. וגם כי המגיה צריך לעיין ולהעתיק היטיב במתינות בכל ספר וספר מתחילה ועד סוף, אם אין בו מינות באיזה מקום, והוא עצמו אין לו היתר כלל ללמוד ולעיין בספרי מינות, והיאך יעשה זה מי שהוא ירא שמים באמת ונאמן על הדבר. ובניקל יבא לידי טעות, ולא יבין כח הארסי הטמא ומטמא רח"ל. וגם כי מי שהורגל ללמוד מספריהם, הוא נמשך גם כן ללמוד מספרים אחרים שבספריהם, אף אותן שאינם מוגהים כדן מתחלה ועד סוף. והרבה יש לדבר עוד בזה, אבל האריכות הוא אך למותר כי די במה שכתבתי בתחלה למודה על האמת. • והשם לבו לזכר ה', ירחיק ספרי המינים הן ודומיהם, וחלילה לנגוע בהם ובקציהם. והשי"ת ברוב רחמי וחסדיו יצילנו מהם ומלמנו, שלא להלכך בגאונם, וברשעם אשר חפרו ברוב זדונם, ולא יטוש עמו ונחלתו, ליטע בלבכם אמתית אמונתו, וישים חלקינו בתורתו וכו'.

צט

סיום הדרוש - וברכת הקודש

נאָר וועל מיר צוריקקומען צו דעם פריערדיגן [ענין, להחזקת המוסדות בארץ ישראל].
דעם ביסל אידן [המבנים הענין], זענען זיך מחויב מתאמץ צו זיין, אז מ'זאל
אויפהאלטן דעם ביסל אידישקייט וואָס ס'איז דאָ, די תלמוד תורות [כאן ושם, אָבער]
היצט האַלט מיר ביי אַרץ ישׂראַל.

ק

השם יתברך זאל העלפן:

די אלע אידן וואָס זענען מסייע דערצו, ס'זאל טאָקע זיין עֲשֵׂה לָהּ מוֹל וּפָנִים,
דעם יָדָרִים מיטן יַעֲשִׂיר.

איבערהויפט די [נדיבים] וואָס זיי האָבן גענומען טאָקע אַ גרויס טייל' [לתמוך]
דאָרטן אין אַרץ ישׂראַל, אין די ישיבות. צי אין בני ברק, צי אין ירושלים.
דער בוראָ פֿל עוֹלָמִים זאל זיי העלפן, ס'זאל טאָקע זיין מוֹל וּפָנִים, ס'זאל זיין
אינאיינעם [השפעת התורה והעושר, באופן שגם הממון מקושר בדרום שהוא חכמת התורה].

קא

אַזוי ווי יענע וואָך^{עב} שטייט אין מדרש^{עג} טאָקע, אז דאָס [תומכי התורה] איז
אינאיינעם מיט תורה, [ולכן שבט] זבולון איז אויך געווען [שרוי עם שבט יששכר] אויף דער
זייט פון תורה^{עד}.

קב

ס'זאל זיין אינאיינעם, [באופן] אז ס'איז מקושר מיט 'תורה'.
דער בוראָ פֿל עוֹלָמִים זאל זיי העלפן, אַזוי ווי דער בוראָ כל עולמים האָט
געזאָגט פֿאַר אהרן הכהן אַל מוֹל פָּנֵי הַמְּנוּחָה, ס'זאל זיין מוֹל וּפָנִים, [שיושפע
השפעת חכמה ועושר שהם] פון ביידע זייטן, צפון מיט דרום אינאיינעם.
ס'זאל זיין עֲשִׂירֹת מיט תורה, עד סוף פֿל הַדּוֹרוֹת. עד מאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, און
דערנאָך ווייטער, ס'זאל זיך ציען לְדוֹרוֹת.

קג

דער אָמֶת איז, איך מוז זאָגן ס'איז זייער שווער, אין דער אָמֶת אַרײַן איך ווייס
ס'איז אַ גרויסע לאַסט, [און] ס'איז פיל מיט נסיונות קָשׁוֹת, נישט אַזוי גרינג מאַכט
מען [ההכנסה כפי הצורך].

^{עב} בפרשת נשא.

^{עג} בבמדבר רבה (יג, יז): ביום השלישי נשיא לבני זבולון אליאב בן חלן וכו'. למה זכה זבולון להקריב שלישי,
לפי שחיבב את התורה, והרחיב ידיו לפזר ממונו ליששכר, כדי שלא יצטרך שבט יששכר לפרנסה ולא יתבטל
מלעסוק בתורה, לפיכך זכה זבולון להיות שותף לתורה, והיה חבירו של יששכר, ולכך הקריב אחריו ואחר
יהודה. לקיים מה שנאמר (משלי יח, טו) מתן אדם ירחיב לו ולפני גדלים יתחננו וכו'. [ועיין שם עוד באורך גדול, האין
שכל קרבנו של נשיא שבט זבולון רומז על ענין זה].

^{עד} היינו שגם בהדגלים היה שבט זבולון שרוי ביחד עם יששכר בתוך מחנה יהודה, לצד מזרחו של המשכן.
וקרבנות הנשיאים היה לפי סדר הדגלים, וטעם המדרש בענין סדר הקרבנות, הוא גם הטעם לסדר הדגלים.

פון דעם איז קיין רעדע נישט, פון אַזאַ מאָדע [הכנסה של קבלת תמיכה מהרשעים] שמועסט מען נישט.

[וממילא] אַז מ'וויל נישט אַריינפאַלן אין דעם, אַז מ'זאָל חליה נישט נעמען פון 'אַזאַ יְנִיקָה', מ'זאָל זיך נישט לאָזן ציען די יְנִיקָה [פון] אַזוי ווי אָחַז האָט געטון, מוז מען זוכן צווישן 'אידישע אידן'.

[און] איך האָפּ אַז דער באַשעפער וועט העלפן.

קד

דער אייבירשטער זאָל זיי העלפן טאַקע 'די אַלע' [תומכים], ס'זאָל זיין טאַקע 'מול ופנים'.

די אַלע וואָס זיי נעמען טייל, דער בורא כל עולמים זאָל זיי העלפן, און [פאַר] זיי שיקן טאַקע ביידע אינאיינעם. ביידע אינאיינעם, דרום און צפון זאָלן זיין אויפאַמאָל.

קה

דער אייבירשטער, דער אייבירשטער וועט העלפן:

מ'וועט נתרומם ווערן מעלה מעלה.

מ'זאָל די זכיה האָבן, מ'זאָל טאַקע 'באַמַת' מְקַדֵּשׁ 'שם שמים' זיין.

נישט אַזוי ווי דער היינטיגער 'לבוש' וואָס מ'רופט, קידוש 'השם' רופט מען נישט נאָר, נישט חלילה דעם 'נאָמען' פון השם יתברך, נאָר אַזוי ווי דעמאָלטס [ביים דור הפלגה] האָט מען אויך געזאָגט נַעֲשֶׂה לָנוּ 'שם', נַעֲשֶׂה לָנוּ 'שם' פֶּן נִפְרָץ [נח יא, ד] [אף שהיתה כוונתם לעבודה זרה ולמרידה בה', כמבואר בדברי חז"ל. ובעוה"ר] 'דאָס' רופט מען [היינט] אַ קידוש 'השם' און אַ חילול 'השם', דאָס גייט אַלץ אַרויף אויף דעם וַנַּעֲשֶׂה לָנוּ 'שם', דעם שם - זעט מען אַמאָל - איז מען מְקַדֵּשׁ, און דאָס איז מען מַחֲלֵל, [און] מ'פאַרגעסט גאָר אין השם יתברך, אין 'השם', השם ישמרנו ..

קי

דער בורא פֶל עולמים זאָל העלפן:

ס'זאָל נְתַקְדֵּשׁ ווערן 'שם שמים' על ידינו.

נישט פֶּשׁוּט קידוש 'השם'^ע, [נאָר דער שם 'שמים'].

[ובמהרה נזכה לקבל פני משיח צדקנו בקדושה ובטהרה, בנחת ובשמחה. בהתרוממות קרן התורה וישראל, ובהתגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן].

העתק מדברי רבינו

בענין חומר האיסור בלימוד שפת המינים

ממה שאמר באסיפת התאחדות הרבנים שנת תשי"ז, כפי הנדפס במיב לבב פרשת שלח (עמוד שגב)

א

הנה בנוגע הלשון הטמא שבדו להם המינים "עברית" העומד כעת על הפרק, שנפריך ללמד הלשון בבתי חינוך לבנות וכישיבות, צריכין אנו לבוא לכלל הסברה טובה.

ב

וקודם נרחיב הדיבור על דבר יום אידם של הציונים הנקרא "יום העצמאות", שמסיתים ומדיחים להשתתף בחגיגאותיהם, ועל ידי זה נלכדים במצודתם, כי תולים זה בזה, וזה ממשיך לזה, והוא רעל איום ואסון נורא, אשר בו נתפסים כולם ונגררים אחר דעה זו של הציונים, אפילו הכתות הדתיים כמו האגודה. לדוגמא: אחד מהכת הנ"ל נשא לאחרונה נאומו על דבר המלחמה שהיה בחורף העבר (תשי"ז), הנקרא בלשונם "מלחמת סיני", וחירף וגירף כלפי מעלה באמרו שכמה מקרים ומאורעות אירעו כבר לכלל ישראל, אבל גם הלזה מעמיד בצל את כל המאורעות שעברו [עפ"ל].

ג

על כן נדבר תחלה מרעיון הקמת המדינה, כי הלא ידוע התנגדות כל גדולי וגאוני ישראל וצדיקיו אשר מלפנים, להציונים והנגררים אחריהם בכלל, ולהקמת מדינה בפרט. עד כדי כך שאפילו בשעה שהתחילה כת החובבי ציון תנועת ה"קאָלאָניעס", לערך מאה שנה קודם לכן, שהיא היתה עוד קודם הכת של הטמא הידוע הערצל שר"י וחביריו, אשר לו היו כל גדולי הדור מתנגדים בלי שום יוצא מן הכלל, אולם לתנועת ה"קאָלאָניעס" היו איזה גדולים מסכימים כמבואר בקונטרסי החובבי ציון "חיבת הארץ" מחליפות המכתבים, אשר שם כתבו המסכימים נגד המנגדים [אשר הם היו רוב גדולי דור ההוא], ומבואר שם כי עיקרי יסוד התנגדות של המנגדים היה, כי פָּהֲדוּ שמרעיון של "הקאָלאָניעס" לייסד יְשׁוּבִים לעובדי אדמה בארץ ישראל, יצמח חס ושלום רעיון הקמת מדינה עצמאית לפני ביאת המשיח. ועל זה השיבו כי הוא עלילת שקר, כי לא העלו על דעתם מחשבה כזאת למרוד באומות לייסד מדינה, אשר גם הם יודעים גודל האיסור של העברה על השבועות, [ובין המסכימים אשר כתבו התנצלות הזאת היו אז רבנים אשר אח"כ התחברו לבעלי המזרחי]. (ועיין ביואל משה ב, קח).

ד

על כל פנים אנו רואים שהיה ברור ופשוט לכל גדולי דורות הקודמים [אפילו המסכימים לבעלי הקאָלאָניעס], שאסור בהחלט להקים מדינה עצמאית לפני ביאת המשיח. ועכשיו נעשה גם זה להיות, ואין מתבוננים על עצמם עד כמה ידרו אחורנית, כי אף הכתות הדתיים מודים לעצם קיום המדינה, כמו שנראה מכל מחאותיהם, שאין כואב להם רק מה שאין המדינה מתנהגת על פי דרך התורה, אבל מהתנגדות למדינה עצמאית אין פוצה פה ומצפצף. וכבר ביארנו להלכה ברורה כי כל מי שהוא מודה בעבודה זרה זו של המדינה הציונית, אפילו בדיבור אחד מוב שאומר עליה, מראה בזה שהוא כופר בדברי חז"ל, ועומדים בניגוד לדעת רבותינו הקודמים שלחמו כולם נגד רעיון המדינה. וזה גרוע יותר מהאומר מאי אהני לן רבנן, שדינו כאפיקורס כמבואר בסנהדרין (דף צט:). וכבר ביארתי זה באריכות^{טו}, שבוה הוא מודה שאותו הרשע הידוע [שחיק מביא] שהמציא הרעיון הציוני וחביריו, היו טוב רואי, וכמעט נביאים^{טז}, ואילו רבותינו הקודמים מעו והתעו את כלל ישראל חס ושלום, רחמנא ליצן מהאי דעתא.

^{טו} ביום ב' דשבועות תשי"ז (ונדפס בחידושי תורה תשי"ז ח"ב, ובלשון קדשו קונטרס רעג).

^{טז} והם מכנים אותו בשם 'חווה' המדינה, עפ"ל.

ה

ועתה נבוא לדון על דבר לשונם הטמא עברית, אשר מצאה קן לה כמעט בכל כתי חינוך הדתיים, גם בשיבויות ובית יעקב, וההמון עם חיים בטעות גדול, באומרים: א] כי הוא לשון הקודש. ב] כי הוא כמו לשון המדינה אשר אנו לומדים אותם בבתי חינוך, משום חוקי המלכות. על כן נבאר זאת באריכות.

ו

ונשיב על מענתם שהוא לשון הקודש. הנה ידוע לכל, כי המחבר לשון הזה היה כופר שבכופרים, ומת במיתה חטופה כליל שבת קודש בשעמו בידו [באמצע חיבור לשון הנ"ל].

ועוד עד עכשיו, כל העוסקים בשיפור ותיקון הלשון הן הם כופרים גמורים, והם מתקנים הלשון הזה, ופוחתים וגורעים מלשון הקודש האמיתית והוסיפו הרבה תיבות בדויים מלבם. והם בעצמם כותבים כי ששים וששה חלקים מהלשון, הם תיבות זרות. ועוד מוסיפים חוצפה שמהפכים תיבות לשון הקדוש לפשטי שקר וכזב אשר אין להם שחר. וידוע דברי רבינו בחיי (פ' וירא) שכתב כי כל התיבות והאותיות והנקודות של לשון הקודש, הם על פי סודות עליונים, והמשנה אותם מקצין בגמיעות רחמנא ליצול.

כמו רק לדמיון, מה שהם קוראים לכל שקרן ודבר מדמה "כביכול", שלא מצינו בכל הש"ס תיבה זו על שקרן, אלא על הקדוש ברוך הוא, וברור שנתכוונו למינות בדבר זה. ועוד כמה תיבות שבלשון עברית, כל כוונתם בו למינות ממש

וכדומה לזה מה שכינו אור העלעקטריק בשם "חשמל", וזה גם כן שקר, שהרי "חשמל" אין אנו משיגין מה זה נקרא חשמל בעולם העליון, וכבר אמרו בחגיגה (דף יג.) שבקשו לגנוז ספר יחזקאל מפני שכתוב בו חֲשָׁמַל (א, כו), והיה תינוק מבין בחשמל ויצאה אש מחשמל וכו'. 'זהם' פירשהו על האור 'העלעקטריק'. הרי בפירוש שיש בלשון זה דברים שאסור לשומעם. ועוד נמצאים בלשונם תיבות הרבה כאלו, אשר נלאה הקולמוס למנות אותם.

ז

ומדבריהם עצמם אביא ראיה, כי הגיע לידי קונטרס מהם שנקרא בשם "תולדות הספרית העברות", דכתוב שם כי זה הלשון לא עשו אלא לנגח בו את 'האדוקים', היינו החרדים שומרי תורה". וכתב עוד שם, שהוקנים שביניהם לא הרהיבו עוז בגפנם לשנות מלשון הקודש האמיתי, ולא הסכימו לשנות הלשון, אלא שהצעירים שבהם אמרו כי אין לה שייכות ללשון הקודש האמיתי, ואפשר לשנותה כמו שאר לשונות, ושינו אותה לגמרי לעשותה לשון הלאומי של עם ישראל. והוא יצירה חדשה מעשי ידי הכופרים הציזונים, שעשאוהו מלכתחילה בשינוי לשון מלשון הקודש. והם היו ששיפרו הלשון על פי דיעותיהם, ועשו מה שעשו וכו'.

ח

היוצא לנו מזה, שברור ויציבא מילתא שאין בלשון עברית שום דמיון 'ללשון הקודש', והוא לשון חדש שברו המינים מלבם. וגם עכשיו עדיין ראשי הכופרים עוסקים לשפר לשונם, והכל על פי כללי שיפור לשונות אומות העולם, אשר את זאת לקחו להם בכדי להתדמות להם וכו'.

ט

ועתה נבא אל המענה השניה, שיהיה לה על כל פנים דין כמו לשון המדינה אצל שאר המלוכות, אשר לומדים לשונם על פי חוקי המלכות.

נסביר בזה כי אין לו דמיון כלל ללשון העמים. כי הרי כל השבעים לשון ניתנו על ידי הקדוש ברוך הוא, כמבואר בפרקי דרבי אליעזר (פרק כד) רבי שמעון אומר, קרא הקדוש ברוך הוא לשבעים מלאכים הסוככים לבסא כבודו ובלבל את לשונם וכו', שנאמר (תהלים מז, ו) תְּבָלִים נָפְלוּ לִי בְּעַמִּים, וירד הקדוש ברוך הוא ושבעים מלאכים הסוככים כסא כבודו, ובלבל את לשונם לשבעים גוים ולשבעים לשון, כל אחד ואחד גוי וכתבו וְלִשְׁוֹנוֹ, ומנה מלאך על כל אומה ואומה, וישראל נפל בחלקו וחבלו, ועל זה נאמר (האינון לב, ט) כִּי חָלַק ה' עַמּוֹ, עכ"ל.

ואיתא בשבת (דף פח:) מה פטיש זה מתחלק לכמה ניצוצות, אף כל דיבור ודיבור של הקדוש ברוך הוא מתחלק לשבעים לשון, ע"כ. ובסוטה (דף לב) במשנה שם, וּבָנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ, וסדרוהו בסיד, וכתבו עליו את כל דברי התורה בשבעים לשון, שנאמר (תבוא כו, ח) בְּאֵר הַיָּמֵב וגו', ע"כ. אבל לשון זה שבדו מלבם מינים ואפיקורסים וסרסו בו הרבה תיבות מלשון הקדוש, אינו בשום אופן בכלל לשון העמים. ואם כן אינו מן הענין לדמותו כלל ללשון האומות אשר לומדים בשאר מדינות, כי גרוע אלפים ורעבות דרגות מלשון העמים.

ועתה עלינו לישא וליתן בזה על פי הלכה:

והוא כי לפי ההלכה נראה ברור, שספרי החינוך אשר לומדים ממנו לשון עברית, לא עדיף מספר תורה שכתבה מין דדינו לישרף, ולא עוד אלא שהוא גרוע ממנו.

וכמבואר ברמב"ם (יסודי התורה ו, ח) וזה לשונו, אפיקורס ישראל שכתב ספר תורה, שורפין אותו עם האזכרות שבו, מפני שאינו מאמין בקדושת השם, ולא כתבו לשמו, אלא מעלה בדעתו שזה כשאר הדברים, והואיל ודעתו כן לא נתקדש השם, ומצוה לשרפו, כדי שלא להניח שם לאפיקורסים ולא למעשיהם. - ומה מפליא הדבר, שדין זה השייך להלכות תפילין וספר תורה, כתבו הרמב"ם ז"ל בהלכות יסודי התורה, אחרי שזהו מיסודי הדת של התורה הק'. - וכן מבואר בשולחן ערוך (יורה דעה רפא, א).

אם כן אנו רואים שאפילו ספר תורה הכתובה כדינה בחסירות ויתירות ותגין ושמות הקדושים, אף על פי כן כיון שמיין פְּתָבוּ, וְשָׁרְף. והרמב"ם כתב טעמו שלא להניח שם לאפיקורסים. אם כן קל וחומר בן בנו של קל וחומר על לשון הזה וספריהם, שכל יסודם ושכלולם ממינים ואפיקורסים, לית דין צריך בושש שציריבין לשרפם, ומכל שכן שלא ילמדו בהם.

ואם כן הלשון העברית שאי אפשר ללמוד אלא מספריהם, כי שום איש ירא ה' לא חיבר ספר ללמוד את הלשון הזה, בוודאי שאסור ללמוד.

יא

וראה כמה גדולים דברי חכמים, עיין בתשובת אהל יעקב למהר"י ששפורט זלה"ה (סימן סח, ע, עא) שכתב בענין לעלות לדוכן בכל יום, שלדעת כמה גדולים הוא מצוה עשה מדאורייתא בכל יום, וש"צ שר"י רצה גם הוא להנהיג לעלות לדוכן בכל יום. על זה כתב הוא ז"ל, כיון שאותו איש רצה גם כן להנהיג מנהג זה, אף על פי שהוא מנהג טוב ויש בו מצות עשה, אף על פי כן הוא בכלל לא תחמול וְלֹא תִבְסֶה עָלָיו (ראה יג, ט), שאסור לחמול וּלְדַבֵּר טוֹב עַל מְסִית וּמְדִיחַ, ואסור לנהוג במנהגיו, עיין שם בדבריו ז"ל.

ומכל שכן בנידון דידן, שעל ידי שלומדים את הלשון ולוקחין אותו מספרותיהם, הרי בזה מניחים ומייקרים שם המין, ובודאי זה נכלל בכלל הלאו וְלֹא תִבְסֶה עָלָיו.

יב

והאמת ניתן להאמר, כי בלימוד לשון עברית במוסדות החינוך, מכניסים בלא יודעים בלבבות הילדים התמימים הערצה והתקשרות עם הציונים ומעשיהם, ובמקום לחזק את הקדושה בלבבות

התלמידים, גורמים חס ושלום חורבן שלם במוחות הילדים, והמציאות הוכיחה שהילדים האלו כשגדלים הם להוטים אחרי ספרות הציונים וכו'.

יג

ויש אגרת מהחזון איש ז"ל^ט, ששאלו אותו אם רשאים להניח ללמד מספרות העברית בבתי החינוך ללמוד בהן לתינוקות, שבאם לאו לא יוכלו ללמד את התינוקות כלל. והשיב הוא ז"ל, שמוטב שאלף תלמוד תורות יתבטלו, ואת הספרות העברית אסור להניח לתוך בתי החינוך, שהספרות שלהם מלא מינות רחמנא ליצלא^פ.

^ט ועיין כעין זה בספר ארחות איש [ליקוטים מדברי החזון איש] (פרק כד, אות יט-כד) וז"ל: (יט) בנוגע לשימוש בספרים שחיברום מסיתי עם ישראל לאמונות כוזבות, ודאי אין שום היתר בזה. ואין נפקותא אם יש מינות במאמר זה או לא, ואחרי שמחברו מפורסם למרציה על יסודות המינות, וקונה בזה שם טוב ונערץ בפי רבים, השימוש בפרי ספרותו מרעיל את לבות הרכים, ורעתם בטוחה, והחינוך התורני שאנו מבקשים נהפך לרועץ. אין שום מכריח בעולם שיתיר את הדבר. ולא הלימוד בהם לבד אסור אלא אסור להחזיקם בבית. ואף אם יתבטל בית ספר בשביל ביעור עבודה זרה זו, יִבְטְלוּ אֵלֶּף כִּיּוּצָא בָּהֶן, ואל יִבְטְלֵ אֶת אַחַת מִן הַתּוֹרָה. חבל שצריך לדבר בזה.

כ) נתחייבתי להעיר תשומת לב מהירה, לבער את ספרי הלימוד המפנים לבות הרכות של הצעירים והצעירות להכיר למלמדי העם את יוצרי הספרות הכפרנית, ומרשים בלכותם בדרך ישר או בעקיפין את ההערצה אליהם. אין די מלים לפרש את רעות הרבות הכרוכות בזה, ואת העלבון הרושש לנו התועבה הזאת. אחד הציג לפני חוברת אחת מזה המין, וכפי דבריו משמשת חוברת זו לספר שימוש ב'בית יעקב' ובתלמוד תורה. הדבר מזעזע מאד.

כא) עובדא בא לִידֵי, הביאו ההורים - שילדיהם לומדים בתלמוד תורה פה - לִפְנֵי, חוברת מלוקט מפניני הספרות של עורכנו היותר מפורסמים, ושמות מחבריהם נדפס בסוף החוברת, ובוה מלעיטים את הרכים. שם הראוני שימוש בחמשה מי יודע, תחת חמשה חומשי תורה, חמשה ליצנותא. אנחה שוברת כל הגוף שמעתי מן ההורים, וכי בזה יקדישו את מוחות הרכים. את החוברת קרעתי לפניהם לגזרים, וקראתי את המנהל, והשיב שהכנים עבודה זרה זו להיכל התלמודתורה על פי פקודת מומחה. נתחייבתי להודיע הדברים.

כב) רצוני להכנים תשומת לבם ע"ד הבא. לפני שנה בערך, הביאו שני אנשים בשכרון רוח, להראני את החוברת הנלמד בתלמוד תורה ובית יעקב. נרתעתי לראות, כי נלקט מאותם הידועים שהרכו להדיח ולהכרית את האמונה מפי עוללים וצעירים, והללו נזכרים בסוף החוברת כל דבר בשם אומרו. קרעתי את החוברת לגזרים, ונשתתפתי בצערם של ההורים יחיו. והוריתי לאסור איסור גמור ללמוד בכמו אלו וכו'.

כג) הדעת נותנת כי כאשר יחליטו לבלי לשמש את דברי החכמים להרע, ללימוד לצעירנו, יבואו על מקומם משלנו. ואם אין הדבר בשלימות מחוג הפדגוג בתחלתו, יתוקן במשך הזמן. אבל בכל אופן יש להוציא את הרגל מטיט היון של הספרות הכפרנית רח"ל.

כד) אחרי שמעי את הנחמוקים המאלצים שימוש הספרי מינות של המינים המפורסמים, הנני שב עוד הפעם לדרוש על פי התורה, לבער עבודה זרה מבית העומד לה' ולתורתו, ולמנוע להלעיש את הצעירות הכשרות בסם המות, וגדול המחטיאו מההורגו. ויש בזה חילול שמו ית', בנתינת גדולה וכבוד לאויביו, ולמייחיו ישראל אחרי המינות, ובהחזקת ספריהם היורים חצים כלפי מעלה. ואין דבר שיש בו טעם ונימוק להתייר תועבה הזאת. מובטחני בהורי התלמידות, שלא יוציאו את בנותיהם בשביל שיוציאו את הספרות המתועבה מסדר הלימודים.

^פ ועיין עוד בירוחן המאור חודש סכלו תשכ"א (שנה יד קונטרס ב) וז"ל: לפני ה' שנים פרצו חילוקי דעות בין הרבנים והורים חרדים, ובין הנהלת בית יעקב בבאר פארק. בראש הצד האחד עמדו הרבנים שליט"א, הרה"צ רשי"ש הלבברשטאם הרבי מטשעשינאוו, והרב הגאון ר"מ שטערן אב"ד דעברעצין, וענין ההתנגדות היתה בין הרבנים והרבה בעלי בתים יראי ה' לא הסכימו בשום אופן למנהגם החדש של שני משכילים ממנהיגי הבית יעקב, הגם שהלימודים שם היו כולם בתכלית השימור, אבל הנהיגו ללמד את הילדות 'עברית בעברית', והשתמשו בכל האמתלאות, למען לדחות את הרבנים וטענתם. לבסוף הסכימו לשים את טענותיהם לפני הגאון רבי אהרן קאטלער ז"ל.

הרב מטשעשינאוו אמר: שעברית בעברית סופה להכניס רוח ציוני בילדות וכו'. המנהלים השיבו: שיש דחק בספרי קריאה הגונים, ומוכרחים ללמד עברית בעברית, כי כמה מההורים רוצים בכך. ○ הרב [מטשעשנאוו]: הננו מתנגדים לעברית, שסופה לקרב את הילדים לרוח ציוני וכו'. המנהל: אין לנו ספרי קריאה כשרים, ואלו של אגו"י מאד"י אינם מסוגלים, ומה שמשמש שם לכיתה ג' משמש כאן לכיתה ז', ואין עצה אחרת בשעת הדחק רק לקחת גם משלהם, וללמד עברית בעברית. ○ הרב: אין צורך כלל בעברית ובספרי קריאה הציוניים, וילמדו הכל באידיש או באנגלית וכו'. והיא סתם סכלות בלבבל את מוחות הילדות בשפה שאינן מבינות, ואין צורך בה כלל. מלבד זה מבזים את החומש, לעשותו למין ספר הוראה חולין שבחולין.

והבל יפצה פיהם של אותם המוענים שלצורך חינוך העצמאי שלהם הם מחברים בעצמם ספרים בלשון הזה, כדי שימצאו בוה תירוץ שהם אינם משתמשים בספרי הכופרים. וזה הבל ורעות רוח, כי חוץ ממה שעל ידי שהם לוקחים מעות מהממשלה שלהם, הם מושתדים מהציונים, ומכניסים גם בספריהם דברים שלא כרוח התורה, כאשר ביארנו במקום אחר. עוד גם זאת, כי אי אפשר ליקח תוכן הלשון בעברית אלא מספריהם, ואין לך מניח שם למונים יותר מזה, כי בעצמם מטריחים ליקח תוכן השפה העברית מספריהם כדי ללמוד בהן.

ולכן צריכים אנו להתחוק ולעמוד על שני דברים אלו. הא' הוא אשר דיברנו עכשיו, והוא שבל יראה ובל ימצא במחנה ישראל לשונם הטמא עברית. והשנית בדבר חג העצמאות, ו'חג העשור' אשר הם מחשבים לעשותו בשנה הבאה שהוא שנה העשירית מהתייסדות מדינתם, כי שניהם רעל מר ואסון לכל אחד מישראל, ובפרט לחינוך הבנים. כי אנו רואים שהדתיים בפיתוייהם מגררים אחריהם את ההמון, ונופלים על ידם לרשת המינות. וכמו שהיה מעשה בעיר בני ברק, שפעם אחת לא למדו המורות בבית יעקב דרך החיוב של 'יום העצמאות', וכינו אותם הדתיים בכתב עת שלהם 'המודיע' בלשון גנאי, שהם 'צאי דופן', כדי שלא יאמרו כי בכל בתי החינוך העצמאי אינם לומדים דרך החיוב של יום חגם וכו'.

המנהל: הורי הילדות רוצים בכך. ◦ הרב: אין זה נכון, כי אלו שרוצים בעברית דוקא, שולחים ילדותיהם לבתי ספר ציוניים, ואלו שרוצים בבית יעקב, רוצים בלימודים על טהרת הקודש. ועוד, יעשו נא משאל עם, ויראו ששני שלישי ההורים אינם רוצים בלימודי עברית בעברית. המנהל: אם ר' אהרן יאמר שעברית בעברית אסורה וכו', נתפטר בכל מהנהל בית יעקב, ויבואו במקומו החרדים ויעשו כחפצם. ◦ הרב: איננו שואלים שר' אהרן יפסוק בפרניציפ [להבטי יעקב] על כל העולם כולו, ורק בנוגע לבארא פארק, ואם יש כאן כאלה שרוצים דוקא בעברית בעברית, ואינם מפחדים מפחד ציונות, הרי יוליכם ה' את כל פועלי און ושלום על ישראל, ולמה לנו שבשביל הורים כאלו יכריחו את כל הבית יעקב. ברם אעפ"כ אין ברצוננו לכונן את דעתנו על ההורים ההם, ויעשו נא מחלוקת כפולות, ללימוד על טהרת הקודש לחוד, ולעברית בעברית לחוד.

רבי אהרן קם פתאום מכסאו והתרוצץ בחדרו אנה ואנה, כשפניו לחטו באש קודש, והיה ניכר שבלבו הומות ורועשות סערות תימן, בדעתו שכל מלה שיוציא עכשיו מפיו, היא יסוד מוסד לאלפים ולרבבות יהודים החרדים לדבריו. אחרי כחצי שעה, התעורר ושם למקומו, ואמר בהתרגשות עצומה: הרבי מטשעשינאו ורצה להוציאני ממבוכת הענין הכאוב הזה, שלא להתקוטט עם כל העולם, ביקש שאפסוק רק לבארא פארק, ולא לכל העולם. אם אעשה להיפוך, איני ירא מדעת העולם, ואני אומר כאן מפורש, שעברית בעברית אסורה. ◦ האסימילציה מעברית לעברית, גרועה הרבה יותר מכל האסימילציות שבעולם, כי האחרות הן לחקות כל הגוים, אבל משאירים להם גם מעט מן הדת, אבל האסימילציה של הציונות, רצונה לעקור את הדת משרשה. ◦ האסימילציה של גוים היא בבחינת עבודה זרה של גוים, האסימילציה של עברית היא בבחינת עבודה זרה של ישראל, ועבודה זרה של גוים יש לה ביטול, ועבודה זרה של ישראל אין לה ביטול. ◦ ואם מלמדים באידיש, הרי מקשרים את הילד עם העבר היהודי, עם גדולי התורה ועם היהדות כולה. ואם מלמדים באנגלית, הרי אין עצה, והיא שפת הארץ שמדברים בה, ומלמדים אותה לשון מסחר לשון קנין, לשון מלאכה, וכ"ז היא בגדר אומנות (קידושין כט. ל. ב:), אבל 'העברית' למה, וכי ילכו להתיישב באר"י, ולבסוף הרי לא ידעו גם עברית, וכל מטרתה רק להביא לציונות, ומחללים את החומש לעשות ממנו טעקסטובק חול.

המנהל: והרי גדלים בחורי ישיבות שאינם יודעים אידיש [כלומר והתבולות יצטרכו להנשא להם]. רבי אהרן: האתם חושבים שזו טובה, והרי באשכנז ושוויצריא ואיטליא היה כל כך תורה כמו בפולין, ומדוע נחרבו, משום שהתחילו להתבולל בשפה נכריה, ואין התורה סובלת שום הרכבה. ואם מדברים אידיש, יש לילד קשר עם הוריו, עם רבותיו, עם עמו, עם יהודים, עם דור הישן, עם תורה. אבל 'בעברית' הרי מנתקים כל הקשר וכו'. [נעני עוד בענין דין תורה זו שאצל ר"א קאטלער זצ"ל, בשו"ת באר משה (ח"ד סימן קמ, אות א)].